

Den gömda skatten i Gammelstadsforsen

Kulturarvets betydelse i debatten 2014–2017 om dammen vid
Gammelstadsforsen i Helsingfors

Pro gradu –avhandling i historia

Elsi Haaparinne

Handledare: Henrik Meinander

Magisterprogrammet Kultur och kommunikation

Helsingfors universitet

Helsingfors: April 2019

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Helsingfors universitet		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Magisterprogrammet i kultur och kommunikation	
Opintosuunta – Studieriktning – Study Track Historia			
Tekijä – Författare – Author Elsi Haaparinne			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Den gömda skatten i Gammelstadsforsen - Kulturarvets betydelse i debatten 2014–2017 om dammen vid Gammelstadsforsen i Helsingfors			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -avhandling		Aika – Datum – Month and year 4/2019	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 52
<p>Tiivistelmä – Sammandrag – Abstract</p> <p>Avhandlingen handlar om en offentlig debatt om den gamla dammen vid Gammelstadsforsen. Debatten pågick mellan åren 2014 och 2017. Den började oktober 2014 då stadsfullmäktigeledamoten och De Grönas partimedlem Jukka Relander förde fram sin motion om utredning om möjligheten att riva dammen vid Gammelstadsforsen till Helsingfors stadsförvaltning. I denna avhandling granskas hur debatten definierar kulturarvet av dammen vid Gammelstadsforsen. Därtill undersöker jag hur historiska argument används i debatten och vilka övriga värden dammen och området innehar. I avhandlingen granskas både det kommunalpolitiska perspektivet och det offentliga perspektivet.</p> <p>Analysen genomförs med hjälp av kvalitativ innehållsanalys, och materialet delas upp i olika kategorier: insändarmaterial, nyhetsmaterial och kommunalpolitiskt material. Inom varje kategori söker jag efter likadana och olika argument som stöder eller ställer sig emot dammens rivning. I nyhetsmaterialet målas en väldigt stark tudelning mellan naturen och kulturen. De anses vara som motsatt och upphävande till varandra. Formuleringar som "Natur står mot kultur" skapar en uppfattning att både naturvärde och kulturvärde kan inte uppfyllas i samma ändamål. Med tanke på debattens resultat, att avlysa Relanders motion och bevara dammen, kan man dra en slutsats att det industriella kulturarvet anses som mer värdefullt inom Helsingfors stadsförvaltning än att förbättra ekosystemet i Gammelstadsforsen. Däremot är det tydligt att en långsam förändring i inställningar har börjat synas och numera värdesätts friströmmande vattendrag högre än dammiljöer i och med att det finns ett aktivt kollektiv som fortfarande försöker föra dammens rivningsprocess vidare (2018).</p> <p>Vattenkraften har spelat en viktig roll i Finlands utveckling och vattenkraftsmiljöer anses vara betydande kulturmiljöer i Finland. Trots detta har man börjat ifrågasätta nyttan av vattenkraftsanläggningar och dryfta deras inverkan på miljön. På grund av de negativa effekter som vattenkraften och dammiljöer orsakar i naturen, har dammrivningar och vattendragsupprustningar blivit till ett globalt fenomen.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Gammelstadsforsen, Helsingfors stad, kommunalpolitik, nyheter, debatt, kulturarv, industriella kulturarv, kulturvärde, naturvärde, vattenkraft, dammrivning, lokal historia			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Innehåll

1. Inledning	1
1.1. Syfte och frågeställningar	4
1.2. Material och metod	5
1.3. Tidigare forskning	7
1.4. Kulturarv och naturvärde	8
2. Dammiljö som kulturarv i Finland	14
2.1. Gammelstadsvikens historia	14
2.2. Vattenkraftens historia och betydelse för Finland	15
3. Natur och kultur står näsa mot näsa på dammen	18
3.1. En offentlig och kommunalpolitisk debatt	18
3.2. Historia och kulturarv i Gammelstadsforsen	24
3.3. Gammelstadsforsens övriga värden	33
4. Sammanfattning och slutsatser	37
5. Källor och litteratur	41

1. Inledning

”Natur står mot kultur i Gammelstadsviken” var rubriken för *Hufvudstadsbladets* nyhetsartikel den 16. april 2015.¹ Artikelnen behandlade debatten om den gamla stendammen i Gammelstadsforsen där Vanda ån rinner ut i havet. I Gammelstadsviken delas ån in i två fåror, den västra och östra fåran, och lämnar en ö mellan sig, Kungsholmen. Dammen byggdes som en del av ett vattenverk som togs i bruk på 1870-talet vid västra fåran av ån. Platsen är densamma där Gustav Vasa lät grunda staden Helsingfors året 1550 och den nya staden fick namnet också från denna fors, Helsingfors.²

Debatten om dammens rivning fick sin början i oktober 2014 då det fördes en motion av De Grönas partimedlem och fullmäktigeledamoten Jukka Relander. Då togs det upp en utredning om möjligheten att riva dammen vid Gammelstadsforsen i Helsingfors. Motivering till Relanders motion var att förbättra områdets ekologiska tillstånd som även skulle förbättra utsatta fiskarters situation i hela Vanda å.³ Motionen väckte en livlig debatt som tog mycket plats i tidningsspalterna under åren 2014–2017 då det skrevs mycket om dammen och dess betydelse för natur och kultur. Även skådespelaren och fiskaktivisten Jasper Pääkkönen gav mycket synlighet och uppmärksamhet åt frågan om dammen vid Gammelstadsforsen. Han är även administratör för en offentlig Facebook-grupp ”Vapautetaan Vanhankaupunginkoski”, vars agenda är att föra samman de människor som står för rivningen av dammen vid Gammelstadsforsen.⁴

Dammen byggdes året 1867 som en del av en vattenpumpstation, som pumpade vatten till Helsingfors vattentorn. På 1930-talet byggdes ett nytt och större ångkraftverk för elproduktion och pumpstationens verksamhet tog slut.⁵ Sedan dess har pumpstationens byggnad varit tom och förfallen tills man började en grundreparation och Tekniska muséet på Kungsholmen öppnade sina dörrar 1972. Vattenkraftmuséet fick vänta

¹ Jenny Bäck, ”Natur står mot kultur i Gammelstadsviken”, *Hufvudstadsbladet*, 16.4.2015. (hämtad 7.10.2018)

² Ibid.

³ Jukka Relander motion i Helsingfors stadsfullmäktige 8.10.2014, ”Jukka Relanderin ym. aloite Vanhankaupunginkosken länsihaaran sulkevan padon purkamisesta”, motioner i stadsfullmäktige 2014, Helsingfors stad.

⁴ Facebook <https://www.facebook.com/groups/Vanhankaupunginkoski/about/> (hämtad 4.4.2019)

⁵ Helsingin kaupunki, Vanhankaupunginkosken itähaaran kunnostus, hankesuunnitelma 2018. (hämtad 12.8.2018)

några decennier innan på 2000-talet öppnades det som ett fungerande museikraftverk.⁶ I debatten om dammens öde diskuterades vilket värde dammen numera har. Den är en del av museikraftverket och hjälper att producera en liten mängd energi, men mängden är så obefintlig att den inte egentligen har någon nytta. Utöver detta orsakar dammen skada för omgivande naturen, bland annat genom att hindra vandringsfiskarnas uppgång till Vanda ån. Å ena sidan har dammen ett kulturhistoriskt värde som förutsäger att den borde bevaras men å andra sidan skadar dammen naturen och borde rivas. Vilka värden väger mest när det handlar om kulturarv och naturens välmående?

Under de senaste åren har rivningen av gamla dammar och återhämta vattendrag till sina ursprungliga tillstånd fått mycket uppmärksamhet och medvetenheten i Europa. Organisationer som European Dam Removal⁷ och AMBER⁸ samlar på material och kunskap hur många dammar och vandringshinder har nedmonterats i Europa samt sprider medvetenhet och kunskap om varför upprustning av vattenverk är nödvändigt. Fenomenet att riva gamla onyttiga dammar och andra vandringshinder syns till en viss grad i Finland. I februari 2018 fattades ett beslut om att gradvis nedmontera dammen i Dickursbyforsen i Vanda å, för att förbättra vandringsöringens förökning.⁹ Trots detta rapporterar Suomen Kuvalehti att det i Finland finns tiotals små gamla vattenkraftverk som inte har någon betydelse för energiproduktion och att de kunde rivas för att förbättra fiskarnas vandring. I samma artikel konstaterar energi- och miljöminister Kimmo Tiilikainen att dammen i Gammelstadsviken är ”det mest lockande föremål att nedmonteras”.¹⁰

Trots detta är de största floder i norra Finland fördämda för energiproduktion och detta har förstört vattendragets och dess omgivande naturs ursprungliga ekosystem och biodiversitet. Suomen Kuvalehti rapporterade på hösten 2016 att Finland aktivt har försökt återuppliva vandringsfiskstammar i sådana vattendrag som har fördämts för elproduktion. En lösning är att bygga fiskvägar som går förbi vattenkraftverket och dammen. Detta är trots allt ett väldigt dyrt alternativ och exempelvis skulle det kosta

⁶ Kari Stenholm, ”Vanhankaupunginkosken voimalaitoksen käyttö estää vaelluskalojen pääsyä Vantaanjokeen” *Virtavesien hoitoyhdistys* 6.1.2002. (hämtad 4.4.2019)

⁷ European Dam Removal <https://www.damremoval.eu/> (hämtad 2.10.2017)

⁸ Adaptive Management of Barriers in European Rivers <https://amber.international/about/> (hämtad 2.10.2017)

⁹ Tiina Örn ”Tikkurilankosken padon voi purkaa – tavoitteena meritaimenen elpyminen” *Helsingin Uutiset*, 18.2.2018. (hämtad 6.6.2018)

¹⁰ Mikko Niemelä, ”Patoja räjäytetään kalojen tieltä ympäri maailmaa- Suomessa ministeri Tiilikainen myötäilee omistajien tahtoa”, *Suomen Kuvalehti* 23.1.2017. (hämtad 6.6.2018)

20 miljoner euro för att bygga fiskvägar förbi Kemi älvens kraftverk.¹¹ Kemi älv dämades 1948 för elproduktion och efter att dammen byggdes dog hela laxpopulationen under några år och därmed dog en del av lappländsk bondekultur och fisketradition. Före krigarna var Kemi älv den största laxfloden i hela Europa och många fick sitt levebröd från laxen.¹² På grund av dessa orsaker har bland annat Finlands naturskyddsförbund publicerat ett meddelande 2008 där de konstaterar att vattenkraftverkets nackdelar är större än fördelar.¹³

Förändringen är långsam men tecken på att medvetenhet över naturen och dess begränsade resurser har ökat i Finland. Rivning av onödiga vandringshinder och att återuppliva fiskarter i vattendragen har fått allt större intresse. I exemplet om dammen vid Gammelstadsforsen märks hur aktivt människorna tar offentligt ställning för och emot dammens rivning. Även om Relanders motion behandlades till slut året 2017 har nya initiativ framkommit. Stadsfullmäktigeledamoten Atte Harjanne förde fram en motion den 10. oktober 2018 som en fortsättning till Relanders motion. Harjanne vill att staden genomför en utredning om lönsamheten och planeringen av dammens rivning.¹⁴ I debatten om dammens rivning diskuteras mycket om dammens och områdets värde. Det diskuteras om hurdana värden dammen innehar och hur den värdesätts från olika perspektiv. Därmed frågar jag om det är mer värdefullt att bevara kulturarv på bekostnad av naturens välmående. Genom att ifrågasätta gamla inställningar och utvidga perspektiv kommer man fram till sådana lösningar som gynnar både människans kulturarv och naturens välmående.

¹¹ Mikko Niemelä, ”Kartta kertoo karun totuuden: Joet padottiin – lohet tapettiin sukupuuttoon” *Suomen Kuvalehti*, 14.7.2015 (hämtad 4.4.2019)

¹² Mikko Niemelä, ”Kemijoki opettaa: Lohi ei osaa nousta portaita” *Suomen Kuvalehti* 28.9.2014. (hämtad 6.6.2018)

¹³ Suomen luonnonsuojeluliitto 2008. (hämtad 6.6.2018)

¹⁴ Atte Harjanne, ”(Taas uusi) aloite Vanhankaupunginkosken padon purkamisen kannattavuudesta ja suunnittelusta”, Helsingin kaupunginvaltuusto, Aloite 10.10.2018. (hämtad 3.2.2019)

1.1.Syfte och frågeställningar

Kontexten till min avhandling är en bredare diskussion om bevarandet av historiskt kulturarv och vilken roll naturen spelar i det. I materialet jag undersökt märkte jag att natur och kultur sätts som motpoler till varandra, att om ena uppfylls så är det bort från den andra. Mitt syfte är att undersöka hur kulturarv och kulturhistoriskt värde definieras i debatten. Vem deltar i debatten och hur värdesätter de dammen vid Gammelstadsforsen och hurdan roll spelar naturen i debatten.

Jag är intresserad av att undersöka hurdana värderingar och föreställningar som ligger bakom hos debattdeltagaren. Hurdana aspekter som lyfts fram i åsikter, nyhetsrapportering och i den kommunalpolitiska processen och hur historien används som motivering i argumenten. Därtill frågar jag vilka historiska argument som anses vara meningsfulla i debatten och om finns det en mer legitim historisk berättelse som framhävs i debatten.

Avhandlingen bygger på debattdeltagarnas subjektiva föreställningar om industriområdet i Gammelstadsviken, nyhetsrapportering om debatten samt Helsingfors stadsmyndigheternas utlåtanden angående dammen. I materialet söker jag åsikter och utlåtelse om områdets kulturarv och hur dammen värdesätts i debatten, både på tidningsspalter och i myndigheternas uttalanden.

Med hjälp av följande frågeställning kan jag begränsa avhandlingens material och skapa ramar för min analys.

- 1) Vem deltar i debatten och hur positionerar dessa aktörer sig i debatten?
- 2) Hur definieras Gammelstadsforsens damms kulturarv och kulturhistoriska värde i debatten? Hurdana historiska argument används för att stöda detta?
- 3) Hurdana övriga värden lyfts fram och betonas i debatten?

Med hjälp av dessa frågeställningar granskar jag mitt material. I första hand är jag intresserad av människornas personliga och subjektiva uppfattningar om dammen vid Gammelstadsforsen och hurdan ställning de har i debatten. Men även den officiella och kommunal politiska sidan av debatten betraktas i avhandlingen, det vill säga hur motionen att riva dammen har framskridit i stadsförvaltningen.

1.2 Material och metod

Mitt forskningsmaterial består av insändare, artiklar och andra texter som publicerats i finländska tidningsmedier mellan 24.9.2014–4.1.2017. Jag använder nyhetstexter från fyra olika tidningsmedier, *Helsingin Sanomat* (HS), *Helsingin uutiset* (HU), *Yle uutiset* (Yle) och *Hufvudstadsbladet* (Hbl). Sammanlagt består mitt nyhetsmaterial av 41 texter av vilka 15 är insändare och 27 är nyhetsartiklar. Hela insändarmaterialet är publicerat i *Helsingin Sanomat*. Utöver detta består mitt material av ett mötesprotokoll av Helsingfors stadsstyrelse som har samlat in utlåtanden från nio olika myndigheter. Mötesprotokollet är gjort 7. september 2015. Utöver stadsstyrelsens mötesprotokoll har jag granskat utlåtanden och appellen från Helen Oy, Industriminnesföreningen, Nylands Natur-, trafik- och miljöcentralen (NTM) och Helsingforsregionens miljöthänster (HRM).

Materialet är huvudsakligen skrivet på finska förutom två nyhetsartiklar som är på svenska. Materialet har jag hittat främst genom att använda olika ämnesrelaterade sökord på tidningsmediernas egna hemsidor och från Helsingfors stads hemsidor. Därmed består materialet enbart av texter som är offentligt tillgängliga digitalt. Jag har sökt, läst och skrivit ut materialet mellan tidsperioden 12.3.2018–17.9.2018. Jag har valt att studera artiklar, nyheter, insändare och debattartiklar som nämner eller tematiserar frågor om områdets kulturhistoriska värde och betydelse eller behandlar områdets betydelse som naturmiljö och naturvärde.

Jag har delat in mitt material i tre kategorier: insändarmaterial, nyhetsmaterial och kommunalpolitiskt material. Detta gör jag för att kunna särskilja de tre olika perspektiven som deltar i debatten: privata människornas subjektiva åsikter, tidningsredaktionen med mer osynliga motiv och kommunalpolitiska syften. Det är tydligt att insändarmaterialet tar mer aktivt ställning i debatten. De skriver med egna namn och vill få sin synpunkt med i diskussionen. Nyhetsmaterialet rapporterar utan att nödvändigtvis aktivt ta ställning i debatten och kommunalpolitiskt material visar hur ärendet har processats i kommunala politiska organ och lyfter fram myndighetssynpunkter och perspektiv.

Insändarmaterialet är publicerat i *Helsingin Sanomat* mellan 2014–2017 och innefattar sammanlagt femton stycken. Under året 2015 var debatten mest aktiv och det

publicerades 11 insändaren mellan 23.3.2015 och 7.10.2015. Året 2014 publicerades det en insändare och 2017 tre. Hela året 2016 publicerades det inga insändaren i *Helsingin Sanomat*. Dessa insändaren handlar mer eller mindre om samma diskussion och är respons till någon annans tidigare insändare eller nyhetsartikel.

Under året 2014 publicerades det fyra nyhetsartiklar som handlar om dammen i Gammelstadsviken. Den första som publicerades 24.9.2014 är en intervju med skådespelaren och fiskeaktivisten Jasper Pääkkönen som reda i rubriken utropar att ”Gammelstadsforsens historiska damm måste rivas”.¹⁵ Nyheten publicerades bara några veckor före stadsledamoten Jukka Relander förde sin motion till stadsförvaltningens behandling. Året 2015 var mest aktiv också i nyhetspubliceringen då det publicerades 19 artiklar av de 27 nyhetsartiklar som mitt material består av. Året 2016 publicerades det fyra stycken nyhetstexter och 2017 inga.

Avhandlingens källor ytterligare består av utlåtanden, ställningstaganden och utredningar som beställts av Helsingfors stad. Dessa källor upplyser även hur initiativet att nedmontera dammen har framskridit i stadsförvaltningen och hur vilka åtgärder för ärendet har man tagit i stadsfullmäktige. Förmodligen är nyhetsartiklar och uttalanden mer objektiva i sin position i debatten, men jag strävar att undersöka om dessa texter värderar och diskuterar om dammen och industriområdet vid Gammelstadsviken.

För avhandlingen har jag valt att använda kvalitativa analysmetoder, eftersom kvalitativ innehållsanalys öppnar mera det materialet som jag använder. Mängden av materialet är inte stort och det förutsätter en möjlighet för en noggrannare och mer reflekterande undersökning. Metoden att bearbeta materialet är att kritiskt läsa igenom hela materialet och försöka undersöka och arrangera materialet för att komma fram till ett resultat.

De tre kategorier som mitt material består av är indelade i underkategorier. Jag har delat in insändarmaterialet i tre olika kategorier genom att granska hur skribenten positionerar sig i debatten om att riva dammen vid Gammelstadsforsen. Den ena gruppen är för rivningen, den andra argumenterar emot rivningen och den tredje gruppen strävar efter en dialog mellan dessa två synpunkter. I nyhetsartiklar är det

¹⁵ Heli Saavalainen ”Jasper Pääkkönen: Vanhankaupunginkosken historiallinen pato purettava” *Helsingin Sanomat* 24.9.2014. (hämtad 12.3.2018)

nästan omöjligt att särskilja vilken position nyhetsredaktören tar i debatten och därför är nyhetsmaterialet granskat med tematisk analys. Denna analysmetod grundar sig på att dela in materialet i olika sammanhängande teman och granska materialet temavis.

Fejes och Thornberg skriver att kvalitativ forskningsprocess ”handlar om att skilja mellan det betydelsefulla och det triviala och att identifiera betydelsefulla mönster.”¹⁶

Detta betyder att materialet måste organiseras och bryta ner det till hanterbara enheter för att lyckas avslöja dolda mönster. Jag valde att använda kvalitativa analysmetoder eftersom mitt syfte är att undersöka hur debatten framskridit och hur kulturarv används och definieras i debatten. Problemet med kvalitativa metoden kan vara att den är tolkningsberoende. Mina tolkningar är inte nödvändigtvis sanningen och det mest objektiva.

1.3 Tidigare forskning

Eftersom avhandlingens tema är mångsidigt och utsträcker över flera forskningsfält såsom kulturarvsforskning, tidningsanalys och forskning om vattenkraftens inverkan på miljön, finns det inte tidigare forskning inom detta specifika forskningsfält. Däremot har det gjorts omfattande forskning inom de tidigare nämnda temana. Till exempel är kulturarvet som forskningsfält väldigt mångfacetterat och vidsträckt. För avhandlingens syfte har jag sökt forskning inom industriella kulturarv och om naturens värdesättning. Forskning om industrilandskapet och frågor om kulturarvet har gjorts bland annat i av Marja Lähteenmäki. Hennes doktorsavhandling *Tammerkosken kansallismaisema teollisuusperintöna – Verkatehtaasta Finlaysoniin 1965–2005*¹⁷ handlar om hur industrilandskapet har blivit en del av nationallandskapet i Finland.

Trots att Gammelstadsforsen inte har forskats om finns det mycket forskning om Vanda ån från de senaste årtionden. Studier om vattenkvalitet och Vanda åns betydelse för invånarna har gjorts mycket. Bland annat har Lasse Rekola skrivit en pro gradu avhandling 1981 om utveckling av rekreationsbruk i Vanda åns vattendrag.¹⁸ Pro Gradu avhandlingar om Vanda åns ekosystem och naturen har gjorts bland annat av Jenni Karoliina Kesulahti och Jukka Mikkola. Kesulahtis avhandling handlar om

¹⁶ Fejes och Thornberg 2015, 35.

¹⁷ Lähteenmäki 2017.

¹⁸ Rekola 1981.

Vanda åns växtlighets struktur och mångfald.¹⁹ Mikkolas avhandling handlar om Vanda åns havsöring- och laxplanterings resultat.²⁰

Gammelstadsforsens museikraftverk har inte diskuterats i vetenskapligt sammanhang förut, men vattenkraftens inverkan på omgivande naturen har studerats världsomfattande. Atif Ansar m.fl. har publicerat en artikel om vattenkraftverkets kostnader och inverkan på omgivande naturen.²¹ De diskuterar i artikeln om vattenkraftens och dammarnas goda och dåliga sidor och om det är värt att bygga nya kraftverken och fördämma älvar. I Sverige har vattenmyndigheterna gett ut en rapport om vattenkraftens påverkan på akvatiska ekosystem år 2013.²² I rapporten konstateras hur vattenkraften har en betydande inverkan på lokala vattensystemet men spår av vattenkraftanläggningar uppstår även i Östersjön. Dämda vattendrag orsakar höga vinterflöden som påverkar temperaturregimen och ändrar på närsaltbalansen samt ökar utsläpp av växthusgaser.²³

1.4 Kulturarv och naturens värde

För avhandlingens analys är vissa begrepp väsentliga att definiera eftersom de framkommer i materialet. Naturligtvis använder olika människor begreppen på olika sätt och alla har sina egna subjektiva tolkningar om de begreppen som de använder. Men för avhandlingens syfte anser jag det nyttigt att öppna upp hur begreppen används i detta ändamål. Dessa begrepp är kulturarv, industriarv och naturvärde. Enligt David Lowenthal har alla våra arv rötter både i natur och i kultur. Med detta menar han att naturens arv innehåller det landet och de sjöar som vi bor, brukar och utnyttjar av. Lowenthal anser att människans handlingar har omformat naturens olika element och alla byggnader, konst och hantverk, språk och traditioner samt människan själv är skapad från naturens råa material.²⁴ Enligt min tolkning spelar naturen en viktig roll i diskussion om kulturarv och av den orsaken anser jag det viktigt att upplysa kopplingen mellan naturen och kulturarvet.

¹⁹ Kesulahti 2011.

²⁰ Mikkola 1987.

²¹ Ansar et al 2014.

²² Näslund, Kling & Bergengren 2013.

²³ Näslund, Kling & Bergengren 2013 5-6.

²⁴ Lowenthal 2005, 81-82.

Det är omöjligt att hitta entydig och universell definition till begreppet kulturarv eftersom det kan utsträcka över hela historien från arkeologiska fynd från stenålder till nutida julfirandetraditioner. Därmed kan alla fenomen som har rötter i historien räknas som kulturarv.²⁵ Peter Aronsson förklarar att begreppet kulturarv kan betyda materiella saker som föremål, byggnader och andra ting men även immateriella saker som traditioner, seder och berättelser.²⁶ Aronsson fortsätter att kulturarvet är någonting som övertas från tidigare generationer och det alltid tolkas från samtidens perspektiv. Därför är kulturarv av naturen dynamisk och föränderlig, eftersom det tolkas på nytt av nya människor i nya kontexter med nya syften. Det handlar i första hand om ett medvetet och aktivt val av vilket arv bevaras och vilket arv lämnas bort. Med andra ord definierar kulturarvet vilken historisk berättelse är värt att minnas och glömmas. Därmed existerar minnet av kulturarvet enbart då det reproduceras av andra människor och av den orsaken är begreppet i grunden socialt.²⁷

För ett minne att bli till kulturarv genomgår det en kulturarvsprocess. Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää och Aura Kivilaakso skriver att med kulturarvsprocess menar man ”en kedja av händelser där individer, samhällen eller olika institutioner väljer för dem ett betydelsefullt spår från förflutet, vårdar det och bevarar det och producerar det medvetet till deras kulturarv.”²⁸ Kulturarvsprocessen lyfter fram vissa mer uttryckliga konstruktioner av traditionen från historiekulturen och yttrar sig i det socialt delade sammanhanget. Det vill säga att saker och traditioner som i tidigare sammanhang har ansetts vara betydelselösa för samtidens människor, kan bli någonting värdefullt i ett nyare sammanhang. Till exempel en brudräfsa från 1850-talet troligen inte har varit särskild betydelsefullt för dåtida människor, men från samtidens perspektiv kan en räfsa berätta någonting om hur människorna levde tidigare. Likadana kulturarvsprocesser sker mindre medvetet på mindre och mer privata sammanhang, till exempel inom familjer eller arbetsgemenskaper.²⁹

²⁵ Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013, 14.

²⁶ Aronsson 2004, 143.

²⁷ Aronsson 2004, 41-42.

²⁸ ”Sillä tarkoitetaan tapahtumien ketjua, jossa yksilöt, yhteisöt tai erilaiset instituutiot valitsevat heille merkitykselliseksi koetun menneisyyden jättämän jäljen, vaalivat ja säilyttävät sitä ja tuottavat sen tietoisesti kulttuuriperinnökseen.” (egen översättning) Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013, 13.

²⁹ Aronsson 2004, 76.

David Lowenthal beskriver kulturarvet någonting som inte alltid är önskvärt men det är allmänt ansett som värdefull och oersättlig resurs som är viktig för personliga och kollektiva identiteter samt nödvändigt för självrespekt.³⁰ Människor känner igen kulturarvet i samhället genom reproduktion. Saker, ting eller fenomen blir bekanta för människor när det upprepas i olika sammanhang tillräckligt mycket och detta skapar delade identiteter. Till exempel samefolkdräkt är starkt förknippat med samiskt kulturarv och man oftast ser en representation av samer där de har folkdräkten på. Att se en bild på samer med sina folkdräkter på, förknippar man det direkt med samisk kultur. Folkdräkten skapar en känsla av samhörighet inom samisk kultur och förstärker deras kulturella identitet. Aronsson beskriver kulturarv som en konstruktion som skapar en delad förståelse av historien som förklarar, förankrar och legitimerar samtiden.³¹

Denna samma process sker även på nationella plan. Aronsson skriver att huvudstäder bär på nationernas berättelse i en rumslig form och nyare stater syftar att etablera sin legitimitet genom att få huvudstaden att representera nationens historia. Huvudstadens offentliga och kommersiella stadsrum lägger samman framgångsrika berättelser av staten och man får en uppfattning av historien genom att åskåda arkitektur och gatorna i stadens centrum.³²

I städerna koncentreras flera lager av nationens berättelser och tidsperioder. De flesta som sagt, sätter fokus på de framgångsrika historierna. Ett lager är det industrikulturarvet som först i mitten av 1900-talet betraktades som ett etablerat begrepp. Tidigare hade kultur och industrin uppfattats som varandras motsatser och intresset att bevara industriella byggnader och anse det som en del av kulturarvet väcktes först i England.³³ Eftersom industriella revolutionen representerade en modern tid och innehåller berättelser om framgång och etablering, ansågs det vara motsatt till begreppen kultur och arv. För att erkänna industriminnet som en del av kulturarv tog en lång tid eftersom genom att medge att industriminnet är kulturarv, erkänner man att det är en del av förflutet.³⁴ I Finland kände man inte igen begreppet industriella kulturarv innan 1970-talet på grund av den orsaken att fram till 1960-talet var

³⁰ Lowenthal 2005, 81.

³¹ Aronsson 2004, 29.

³² Aronsson 2004, 17–18.

³³ Alzén 1996.

³⁴ Aronsson 2004, 168-169.

industriella byggnader ännu en del av människornas vardag. Fabriksbyggnader var arbetsplatser, inte minnesmärken och fabriker och teknologin representerade nutiden och framtiden, inte historien.³⁵ Den industriella tiden anses företräda det moderna och som ”en kontrast till en äldre kulturarvstraditionens tyngdpunkt på landsbygd, estetiska värden och originalitet.”³⁶

Museiverket och Utbildningsstyrelsen har samlat ihop en lista som består av vad Unesco definierar som kulturarv och naturarv. Unesco står för United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization och är en organisation under Förenta Nationer. Organisationens målsättningar är att skapa fred genom att öka samarbete inom utbildning, vetenskap kommunikation och kultur mellan medlemsländerna.³⁷ För att underlätta uppnå dessa målsättningar har Unesco skapat listan på kriterier som definierar kulturarv och naturarv. Kriterier för kulturarv består bland annat av ”föremål är ett märkligt arkitektoniskt eller tekniskt exempel på byggnadshelhet” eller ”område som representerar märklig tidsperiod i mänsklighetens historia.”³⁸ I samma verk listas ut naturarvets kriterier som bland annat är att ”föremålet är viktig för biodiversitets bevarande: det är viktig boendemiljö för utsatta organismarter.”³⁹

Ett av Unescos uppdrag är att bevara lokala kultur- och naturarven kring världen. Detta uppdrag började på 1900-talet då olika stater grundade världsarvskontraktet. Kontraktet började som två separata projekt, att bevara betydelsefull byggnadskultur och att bevara och skydda viktiga naturföremål, men slogs samman i Unescos konferens 16.11.1972. Kontraktet är betydande eftersom det täcker både natur- och kulturföremål och förenar museiverksamheten och naturvården.⁴⁰ Enligt Unescos kontrakt från 1972 är naturarvet och kulturarvet på samma linje och likvärdiga då det gäller världsarvsbevarandet.

Trots detta hittar man mycket mera litteratur och forskning om kulturarv än naturarv. Men bland annat David Lowenthal anser att naturen är en viktig del av kulturarvsdiskussion. Som Lowenthal konstaterade är naturen kulturarv då människan har omformat den till egna ändamål. Naturens värde definieras på ett annorlunda sätt

³⁵ Sivula 2013, 161-162.

³⁶ Alzén 1996, 169.

³⁷ Unesco <https://www.unesco.se/om-oss/unesco/> (hämtad. 5.4.2018)

³⁸ Kulttuuriperinnön kauneus, hyvyys ja totuus, 2000.

³⁹ Kulttuuriperinnön kauneus, hyvyys ja totuus, 2000.

⁴⁰ Kulttuuriperinnön kauneus, hyvyys ja totuus, 2000, 14-15.

än kulturens. När kulturen skapar identiteter och är mer social och aktiv konstruktion, är naturen mera passiv i definition. Kulturarv har sina institutioner som bevarar och upprätthåller kulturens värde. Naturen bara är och kan därför definieras lika väl som värdefullt som också värdelöst. Juhani Pietarinen diskuterar att värdet delas i människocentrerade och naturcentrerade värden. Han påpekar att naturen producerar viktiga saker för oss människor och är därför ett verktyg för människocentrerade värden. Trots detta naturen kan vara värdefull bara i sig oberoende hurdan bruksvärde den har för oss och därför talar man om naturcentrerade värden. Pietarinen fortsätter att värde kräver någon som skapar värdet och att värdefullhet är någonting som skapas genom sådana mänskliga handlingar som skapar värde.⁴¹ Därmed är värde någonting som definieras också i olika sociala sammanhang och naturen värdesätts också för olika ändamål. För någon är naturen värdefull genom dess ekonomiska nytta, en annan värdesätter naturen genom dess estetiska värde eller ekologiska mångfalden.

Problematiken med kulturarvet och dess förhållande med naturen är att deras värden kan bestå av olika aspekter och sällan uppfylls båda värden i samma föremål. Under året 2017 föreslogs vattenkraftverksmiljön i Ule älv som Unescos nya världsarvföremål. Den argumenteras vara ett utmärkt exempel på ”värderingsval efter andra världskrig, utveckling av vattenkraftverksarkitektur och byggd landskapshelhet”.⁴² För Unescos världsarvsföremål finns det strikta riktlinjer hur de ska bevaras och stora förändringar i området är förbjudna. Ifall Ule älvs kraftverksmiljö blir till världsarv, slipper kraftverksbolagen att bygga fungerande fisktrappan. Ule älvs exempel innehåller flera frågor hur kulturarv förhåller sig mot naturarvet. Vilket blir ett mer värdefullt arv att bevara: en byggd miljö med viktigt industriellt kulturarv eller en friströmmande älv med livskraftigt djurrike.

Sist och slutligen är diskussion om kulturarv en väsentlig ekonomisk och politisk fråga. Trots att det är bunden till nationella identiteter är kulturarvet väl producerat och kommersialiserat, till exempel hur vikingahistorien används för att öka turismen i skandinaviska länder. Unesco har blivit kritiserad på grund av deras definition av kulturarv och en idé av en delad nationell egendom är mera inrotad i västerländska tänkande. Unesco har kritiserats för att komma med på listan krävs det sådana

⁴¹ Pietarinen 2000, 38.

⁴² Laine Liisa: ”Oulujoen vesivoimala-arkkitehtuuri halutaan Unescon maailmanperintökohteeksi” *Kaleva* 28.12.2017. (hämtad 18.9.2018)

ekonomiska resurser och samhällets expertis för att föra fram sitt lands kulturarv att alla länder inte har samma möjligheter. Unesco svarade till kritiken genom att utbreda uppfattningen om de värden som kopplas med kulturarvet och att välja med mer mångfaldiga föremål på världsarvslistan.⁴³

⁴³ Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013, 22.

2 Dammiljö som kulturarv i Finland

I detta kapitel belyser jag hurdana utgångspunkter debatten har och vad som jag anser är viktig kontext för den offentliga debatten om dammen vid Gammelstadsforsen. Jag vill förstå hurdana inställningar och uppfattningar påverkar debattdeltagarnas åsikter. Vilka historiska aspekter påverkar argumentationen och vilka utgångspunkter Gammelstadsforsens damm har som en del av vårt kulturarv. I kapitel 2.1. genomgår jag Gammelstadsvikens historia och olika faser den gått igenom. I debatten betonas vissa historiska argument mera än andra och därför anser jag det väsentligt att klarlägga de olika tidsperioderna i Gammelstadsvikens historia. I det andra kapitel 2.2. beskriver jag vattenkraftens historia i Finland för att ge en inblick varför vattenkraften anses vara värdefullt för Finland. I detta kapitel anser jag det nyttigt att även diskutera hur vattenkraft gynnade och också skadade Finland i mitten av 1900-talet och hurdana spår har 1950-talets vattenkraftspolitik lämnat i dagens samhälle.

2.1. Gammelstadsvikens historia

Historien om Gammelstadsviken är mångfacetterad och består av flera skeden. I materialet som jag har använt i denna avhandling diskuteras två olika historiska berättelser från området i Gammelstaden. Den ena berättelsen är från Gustav Vasas tid på 1500-talet och den andra berättelsen äger rum i den industriella tiden på 1800-talet. Vid mynningen av Vanda ån grundades Helsingfors stad av Kungen Gustav Vasa året 1550. Staden grundades på samma plats som en by, Forsby existerade och nuförtiden är Forsby en stadsdel av Helsingfors stad. Namnet Helsingfors i sin tur kommer från den forsen som delas ut i två fåran och lämnar en ö mellan. Numera kallas stället för Gammelstadsforsen, på finska *Vanhankaupunginkoski*, men till exempel har Jasper Pääkkönen och några andra börjat kalla stället för *Helsinginkoski*, som på svenska kan översättas till Helsingfors.⁴⁴

Orsaken för nya staden var att länka Hollands och Rysslands handel direkt till Sverige-Finlands hamnar, utan förmedling av Reval.⁴⁵ Därtill erbjöd ån fisk och vattenkraft

⁴⁴ Till exempel: Heli Saavalainen "Jasper Pääkkönen: Vanhankaupunginkosken historiallinen pato purettavana" *Helsingin Sanomat* 24.9.2014. (hämtad 12.3.2018)

⁴⁵ Suolahti 1950, 136.

och fungerade även som passage till inlandet. Några år senare besökte Gustav Vasa själv stället 1555 och konstaterade att stadens plats inte behagar honom eftersom tillgång till hamnen var svårt att komma till. Gammelstadsviken är grund och det var svårt att uppnå det med stora segelfartyg. Året 1640 flyttade Per Brahe staden söderut till Estnäs.⁴⁶

Byn vid Gammelstadsviken blev nästan tom i några århundraden. Forsens strömmande vatten användes för kvarnbruk, sågverksamhet och fiske. Enligt en historisk sammanfattning som gjordes som en del av en projektplan hade området vid Gammelstadsfors mångsidig industriell verksamhet mellan 1700–1800-talen. Först på 1860-talet började Helsingfors stad planera att utnyttja Vanda åns vattenresurser och på 1870-talet byggdes ett vattenverk och forsens båda fåror dämdes.⁴⁷ När vattenverkets bruk tog slut på 19670-talet stod pumpstationen länge tom och först på 2000-talet renoverades det för museibruk och verksamheten leds av Helsingfors energi (Helen).

Forsen östra fåra har en friströmmande fors nuförtiden men har genomgått flera ändringar under de senaste hundra år. Den första ändringen som gjordes var forsens röjning i början av 1900-talet och fisktrappan byggdes 1986. Fisktrappan reparerades år 1999 för att underlätta fiskvandringen samt öka områdets rekreativvärde genom att göra östra fåran så nära naturliga tillståndet som möjlig.⁴⁸ Enligt Helsingfors stad var ändamålet att upprusta östra fåran till så naturligt tillstånd som möjligt för att underlätta fiskarnas uppvandring och öka områdets rekreativa värde.⁴⁹

2.2. Vattenkraftens historia och betydelse

Människor har redan länge utnyttjat vattenkraft i strömmande floder i Finland. De första vattenkvarnarna byggdes på 1300-talet och vattenvägar har varit den tiden var vattenvägarna det mest effektivt transportmedel i Finland. Av denna orsak hade Finland ungefär 4000 vattenkvarn och nästan 200 vattensåg på 1850-talet.⁵⁰ Trots detta har vattenkraftbyggnaderna inte hindrat vandringsfiskarnas förökning förrän först på

⁴⁶ Suolahti 1950, 255.

⁴⁷ Helsingin kaupunki, Vanhankaupunginkosken itähaaran kunnostus, hankesuunnitelma 2018. (hämtad 12.8.2018)

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Kauppinen 2017.

1900-talet. Industrialiseringen skapade ett stort energibehov och vattenkraft utnyttjades för det ändamålet. Tills året 1939 hade de viktigaste floder i Södra Finland dämats för vattenkraftsproduktion. De första vattenkraftverken och dammar byggdes i Södra Finland i Kymmene älv redan åren 1903–09.⁵¹

Vattenkraften spelade en betydelsefull roll i Finland och byggandet av nya vattenkraftverk i Norra Finland blev en central fråga under 1950-talets debatt i politik och ekonomisk tillväxt. Efter vinterkriget hade Finland förlorat flera vattenkraftverk som var byggda i Karelen.⁵² Dåtida statsminister Urho Kekkonen konstaterade i sitt verk *Onko Suomella malttia vaurastua* att vattenkraften har en betydelsefull roll för Finlands ekonomiska tillväxt och att nya kraftverken ska byggas i Norra Finlands stora älvar. Delvis var Kekkoneks motiveringar ekonomiska och vattenkraftverken skulle uppfylla energibristen och delvis skulle vattenkraftekonomi lyfta Norra Finland regionalpolitiskt i en mer jämlik position med Södra Finland.⁵³

De ekologiska skador som vattenkraftbyggande och dämningen orsakar var tydliga redan på 1940-talet. Efter att vattenkraftverken i Kymmene älv byggdes dog älvens ursprungliga laxpopulation på 1940-talet som ett resultat av föroreningar och dammar och oberoende av räddningsförsök.⁵⁴ Trots att Södra Finland erbjöd exempel på hur vattenbyggelse förstör vattendragets ekosystem och dödar ut betydelsefulla laxpopulationer, dämades Norra Finlands stora älvar för vattenkraftproduktion. De största älvar i Norra Finland, Kemi älv och Ule älv erbjöd jobb åt tusentals människor och svarade till energibristen, men orsakade också de största konsekvenserna och förändringar i miljön. Kemi älv fördämdes 1948 vid mynningen i Isohaara för elproduktion.⁵⁵ Ännu på sommaren 1948 fiskade man stora mängder lax från Kemi älv, men efter att dammen vid Isohaara blev färdig dog hela laxpopulationen. Eftersom dammen byggdes vid Kemi älvens mynning utan en fisktrappa, hindrade det laxens vandring och hela älven blev tom av lax. Med detta dog en del av lokal bondekultur och fisketradition. Före kriget var Kemi älv den största laxfloden i Europa och många lokala fick sitt levebröd från laxfiske.⁵⁶

⁵¹ Alaniska 2016, 14.

⁵² Vilkuna 1974, 385.

⁵³ Mäntylä 2013.

⁵⁴ Alaniska 2016, 14-15.

⁵⁵ Vilkuna 1974, 10.

⁵⁶ Alaniska 2016.

Under senaste åren har medvetenheten över vattenkraftens skador ökat. Trots att energiföretagen marknadsför vattenkraften som grön energi, finns det en stor mängd forskning som konstaterar att dammiljön orsakar en stor skada på omgivande naturen.⁵⁷ På grund av ett växande energibehov dämmer man strömmande vattendrag för vattenkraftverksamhet. Vattenkraften svarar på energibehovet, erbjuder arbete och ersätter fossila bränslen. Men samtidigt orsakar de framstående ekonomiska kostnader och påverkar lokalt på sociala och ekologiska strukturer.⁵⁸ De ekologiska effekter som dammen har för omgivande miljön är flera. Som sagt är dammen ett vandringshinder för vandrande fiskarter såsom lax och öring. Utöver det omvandlar dammen strömmande vatten till lugnvatten. Detta förändrar vattendragets naturliga ekosystem eftersom alla organismer som trivs i strömmande vatten kan inte leva i lugnvatten, bland annat på grund av ökad vattentemperatur.⁵⁹ På grund av dessa orsaker har man börjat ifrågasätta vattenkraften och vattenkraftbyggandet under de senaste åren. *Yle* rapporterar att tiotals dammar rivs varje år i Europa och gamla dammiljöer återhämtas till sitt ursprungliga tillstånd.⁶⁰

⁵⁷ Yrjö Kokkonen ”Tutkimus: Vesivoiman tuottamiseksi rakennetuista padoista on usein enemmän haittaa kuin hyötyä” *Yle*, 6.11.2018. (hämtad 5.4.2019)

⁵⁸ Ansar et al 2014, 43-56.

⁵⁹ Sjöstrand et al 2018, 2-4.

⁶⁰ Yrjö Kokkonen ”Tutkimus: Vesivoiman tuottamiseksi rakennetuista padoista on usein enemmän haittaa kuin hyötyä” *Yle*, 6.11.2018. (hämtad 5.4.2019)

3. Kultur och natur står näsa mot näsa på dammen

I detta kapitel granskar jag materialet i tre olika skeden och strukturen bygger på mina frågeställningar. I kapitel 3.1. går jag igenom vem som deltagit i debatten och hur de positionerar sig i debatten. Utöver det kartlägger jag hur debatten har framskridit i stadsfullmäktige och hur nyhetsmedier har reagerat och förhåller sig till debatten. Jag granskar vem som har deltagit i debatten med sitt eget namn genom att skriva en offentlig insändare. I kapitel 3.2. granskar jag närmare på debattaktörernas argumentation. Jag lägger fokus på hur de förhåller sig mot kulturarvet och kulturhistoriska värdet i dammen i Gammelstadsforsen och hurdana historiska argument de använder för att stöda detta. Till dammen och området kring Gammelstadsforsens förknippas även med flera värden än det kulturhistoriska värdet. Till slut granskar jag i kapitel 3.3. vilka övriga värden dammen innehar och hur dessa värden är konstruerade och definierade av debattdeltagarna.

3.1. En offentlig och kommunalpolitisk debatt

Som redan tidigare konstaterat började debatten om i oktober 2014 genom en motion till Helsingfors stadsfullmäktige av Jukka Relander. I den diskussion som följde på motionen fattade Helsingfors stadsfullmäktige beslutet om att börja en utredning av möjligheten att riva dammen vid Gammelstadsforsen. Relander skriver i sin motion att kraftverket som ägs av Helsingfors energi har museivärde men liten produktionsnytta. Han påstår att den dammen som dämmer Gammelstadsforsens västra fåra orsakar skador i hög grad, bland annat att utsatta ålar krossas i kraftverkets turbiner. Relander konstaterar slutligen att dammens nedrivning skulle frilägga en flera hundra meter lång fors som skulle erbjuda utmärkt habitat och förökningsområde för fiskarter som trivs i strömmande vatten. Därtill skulle det öka områdets nuvarande rekreativa värde.⁶¹

Från Helsingfors stadsstyrelses mötesprotokoll från året 2015 kommer det fram att Relanders motion har processats i två olika omgångar. Under den första rundan begärde Helsingfors stadsstyrelse utlåtanden från 11 olika myndigheter, företag och föreningar med intresse för dammen vid Gammelstadsviken. Dessa utlåtanden

⁶¹ Jukka Relander motion i Helsingfors stadsfullmäktige 8.10.2014.

behandlades under ett möte den 11 mars 2015, då stadsfullmäktige konstaterade att Relanders motion har behandlats till slut. Däremot kommer det också fram i mötesprotokollet den 14 september 2015 att stadsstyrelsen bestämde att ta ärendet separat från Relanders motion på nytt till behandling, till den andra rundan, med sju nya utredningsförslag. Dessa förslag innehåller bland annat att utreda hurdana följder dammens nedmontering har på Lillforsens badstrand och effekter på tjockskalig målarmussla och åns fiskstammar. Därtill ska det utredas vilka utredningar och hurdant förberedande arbete det krävs för dammens nedmontering och hur mycket det kommer att kosta.⁶²

I november 2015 behandlade stadsfullmäktige motionen en gång till och då godkände stadsstyrelsen argumenten om att ”skyddsbeteckningen för området kring Gammelstadsviken har en väsentlig betydelse för utredning av möjliga åtgärder.”⁶³ Denna skyddsbeteckning innebär att området är skyddat i stadsplanen och de byggnader som faller under stadsplanen måste bevaras så att områdets historiska värde inte skadas. Därmed fattade stadsfullmäktiga beslutet om att börja en utredning av förutsättningarna för att riva totalt eller delvis dammen från skyddsbeteckningens synvinkel. Resultatet av utredningen och omfattning av budgeten fördes till stadsstyrelsen under året 2016. I december 2016 konstaterade stadsfullmäktige att dammens nedrivning i västra fåran är en för komplicerad process juridiskt och även kan få för höga kostnader.⁶⁴

Till slut fattade stadsfullmäktige beslutet om att upprusta östra fårans fisktrappa. Hösten 2017 började Helsingfors stadsmiljöverksamhet att planera upprustningen av fisktrappan och invånarna fick skicka sina idéer och kommentarer på kerrokantasi.hel.fi nätsida.⁶⁵ Sammanlagt publicerades det 79 kommentarer på samma nätsida och majoriteten av de inskickade kommentarerna anser att det är onödigt att upprusta östra fåran och att problemet ligger i västra fårans damm. Ett typiskt svar är att inte hela dammen behöver rivas utan endast en del av den, som bland annat Ilpo Heikkilä har skrivit. Heikkilä skriver att kraftverksbyggnad kan lämnas som ett

⁶² Helsingfors stadsstyrelse mötesprotokoll 30/2015 Kj/8, 07.09.2015.

⁶³ Helsingfors stadsstyrelse mötesprotokoll 45/2016 Kaj/2, 19.12.2016.

⁶⁴ *ibid.*

⁶⁵ Vanhankaupunginkosken itähaaran kalastokunnostus, kerrokantasi.hel.fi (hämtad 16.10.2018)

museum, men ”mikrovattenkraftverket kan slutas helt och hållet.”⁶⁶ En stor del av kommentarerna argumenterade också för fiskarnas tillstånd i Vanda ån och konstaterar att dammen i västra fåra är ett vandringshinder för fiskarna. Bara några kommentarer publicerades som försvarar dammens bevarande. Dessa få kommentarer är skrivna anonyma och är väldigt korta. En anonym kommentator skriver att ”Under inga omständigheter får man riva det vackraste stället i Helsingfors, det vill säga västra fårans vattenfall”.⁶⁷ Enligt min tolkning är beslutet om östra fårans upprustningsplaner ett försök att föra slut processen om västra fårans damms rivning. På grund av de kommentarer som publicerades på nätsidan kerrokantasi.hel.fi kan man dra en slutsats att en stor del av de som har följt denna debatt är inte nöjda med det beslutet.

Den offentliga debatten om dammen vid Gammelstadsviken fördes mellan 2014 och 2017 i tidningsmedier. Nyhetsmedier rapporterade aktivt om processen då motionen behandlades i stadsfullmäktige och då olika uttalanden publicerades reagerade nyhetsmedier till detta. Under dessa tre år publicerades det sammanlagt 35 artiklar i *Helsingin Sanomat*, *Yle*, *Hufvudstadsbladet* och *Helsingin Uutiset*. Av dessa artiklar var 15 insändare och resten 27 var nyhetsartiklar. Av dessa artiklar var *Helsingin Uutiset* mest aktiv och gav ut 9 artiklar. *Helsingin Sanomat* publicerade 6 artiklar, *Yle* 3 och *Hufvudstadsbladet* 2 artiklar om dammens nedmontering.

Tidningsmaterialet kan delas in i två olika kategorier: den första gruppen kallar jag för ”rapporter” och den andra för ”uttalanden”. Artiklar som räknas med i den första kategorin handlar om hur Relanders motion har processats i stadsförvaltningen och hurdana handlingar det har skapat. Dessa artiklar tar inte ställning till debatten utan rapporterar objektivt hur ärendet framskridit i stadsförvaltningen. Artiklar som räknas med i kategorin ”rapporter” är i stil med artikeln publicerat den 10. oktober 2014 med rubriken ”Majoriteten i stadsförvaltningen understöder dammens rivning”⁶⁸ i *Helsingin Uutiset*, och ”Timeout i rivningsplaner för dammen vid Gammelstadsviken”

⁶⁶ ”Mikrovesivoima voidaan lopettaa kokonaan” Ilpo Heikkilä
https://kerrokantasi.hel.fi/vanhankaupunginkoski_itahaara 25.1.2018.

⁶⁷ ”Missään tapauksessa Helsingin kauneinta paikkaa eli länsihaaran putousta ei pidä purkaa” Anonyymi, https://kerrokantasi.hel.fi/vanhankaupunginkoski_itahaara 24.1.2017.

⁶⁸ Marju Järvinen ”Valtuuston enemmistö kannattaa Vanhankaupunginkosken padon purkua” *Helsingin Uutiset* 10.10.2014.

som publicerades 5. maj 2015 i *Helsingin Uutiset*.⁶⁹ Av de 27 nyhetsartiklar faller sammanlagt 18 artiklar under rapportkategorin.

Den andra kategorin som går med namnet ”uttalanden” består av artiklar som tar aktivt ställning i debatten. I dessa artiklar har man intervjuat kommunalpolitiker, experter inom ämnesrelevanta branscher eller andra personer inblandade i debatten. Till exempel i en artikel i *Helsingin Uutiset* intervjuades ordförande för stadsmuseets direktion Ville Ylikahri (Grön.) och chefen för stadsmuseets kulturmiljöenhet Anne Mäkinen.⁷⁰ Huvudkaraktären i uttalandekategorin är att man i artikeln hittar någonting som tar ställning i debatten i någon form. Artiklar som räknas med i uttalandekategorin är sammanlagt nio stycken.

Efter en noggrannare genomgranskning av materialet märkte jag att båda två kategorier kan delas in i underkategorier. Under rapportkategorin hittas artiklar som skapar en så kallad ”natur vs kultur” uppdelning. Dessa artiklar berättar om dammen och debatten skenbart objektivt, men formar i texten en stark uppdelning mellan natur och kultur argumenten. Till exempel i artikeln skriven av Ossi Mansikka den 17. mars 2015 delas natur- och kulturvärden in i två olika avdelningar. Mansikka konstaterar i rubriken hur ”museivärden och fiskarna står motsatta”⁷¹. Likadana exempel finns bland annat i Kimmo Oksanens artikel med rubriken ”Fiskarna och vårdare av kulturen står näsa mot näsa på dammen”⁷². I samma artikel skriver Oksanen hur dammen delar kulturmänniskan och naturskyddaren i olika läger och ”att riva ned kulturhistoriskt betydelsefull damm skulle behaga hobbyfiskaren, men Nylands NTM-center och juristen är tveksamma”.⁷³ Artiklar med en liknande dikotomi mellan natur och kultur är sammanlagt fem stycken. Kategorin skiljer sig från ”rapportkategorin” eftersom det finns en underton av ställningstagande i texten.

⁶⁹ Juho Jokinen ”Vanhankaupunginkosken padon purkuaikeissa aikalisä” *Helsingin Sanomat* 5.5.2015.

⁷⁰ Kaisa Paastela ”Vanhankaupunginkosken patot tiukasti suojeltu: ‘Ei sitä niin vain pureta’” *Helsingin Uutiset* 13.10.2014.

⁷¹ Ossi Mansikka ”Museoarvot ja kalat vastakkain – Vanhankaupunginkosken padon purkamisesta halutaan selvityksiä” *Helsingin Sanomat* 17.3.2015.

⁷² Kimmo Oksanen ”Kalojen ja kulttuurin suojelijat nenätysten padolla” *Helsingin Sanomat* 27.12.2016.

⁷³ ”Kulttuurihistoriallisesti merkittävän padon purkaminen olisi mieleen harrastajakalastajille, mutta Uudenmaan Ely-keskus ja oikeusoppinut epäilevät.” Kimmo Oksanen *Helsingin Sanomat* 27.12.2016.

Den andra underkategorin är ”hot och möjligheter”, där experter svarar till möjliga hotbilder eller föreslår vilka möjligheter dammens rivning skulle öppna. Oftast skapar dessa artiklar fiktiva framtidsbilder som baserar sig på vad skulle hända om dammen skulle rivas. Sammanlagt finns det fyra artiklar som räknas med i underkategorin ”hot och möjligheter”. Ett bra exempel av en nyhetsartikel som beskriver hot och möjligheter publicerades i *Helsingin Uutiset* med rubriken ”Hurdan skulle Gammelstadsforsen se ut om dammen nedmonteras? HU samlade rädslor och förhoppningar”.⁷⁴ Som rubriken avslöjar listar artikeln olika rädslor och förhoppningar som dammens rivning har väckt hos läsarna. I artikeln svarar Nylands NTM-centers planerare Esa Lehtinen på olika rädslor som främst handlar om hur dammens rivning skulle påverka ån och omgivande naturen i Gammelstadsviken.⁷⁵

Ett kraftverk som är obetydligt för elproduktion finns i Gammelstadsforsen i Helsingfors, där museikraftverket avbryter Vanda ån. Jasper Pääkkönen vill att dammen rivs. På det sättet skulle forsen rinna fritt och öringen skulle få en obehindrad väg mot övre lopp. ”Gammelstadsforsens kraftverk är ett exempel på en helt onödig damm, som är meningslös för elproduktion och den borde förstöras”, säger Pääkkönen. Han anser det helt tydligt att rivande har större nytta än nackdelar. ”Museikraftverkets hela elproduktion räcker till hundra dammsugare”, säger Pääkkönen. Om dammen som avbryter forsen rivs, skulle det bli en hundra kilometers lång fors i Vanda ån, från Lillforsen till havet. ”Forsen skulle bli till en fin landskaplig helhet. Dammens rivning skulle öppna enorma rekreationsmöjligheter”, understryker Pääkkönen.⁷⁶

⁷⁴ Jukka Hämäläinen ”Millainen Vanhankaupunginkoskesta tulisi, jos pato purettaisiin? HU kokosi pelot ja toiveet” *Helsingin Uutiset* 8.4.2015.

⁷⁵ *ibid.*

⁷⁶ ”Yksi sähköntuotannolle merkityksetön voimala on Helsingin Vanhankaupunginkoskella, jossa museovoimala katkaisee Vantaanjoen. Jasper Pääkkönen haluaisi, että pato purettaisiin. Näin koski pääsisi valloilleen ja taimenet saisivat esteettömän reitin yläjuoksulle. Nyt monet kalat hyppivät päin padon seinää, kun ne eivät löydä kalatietä. ”Vanhankaupunginkosken voimalaitos on esimerkki täysin turhasta padosta, joka on merkityksetön sähköntuotannon kannalta ja joka pitäisi hävittää”, Pääkkönen sanoo. Hänen mielestään on selvää, että purkamisesta olisi enemmän hyötyä kuin haittaa. ”Museovoimalaitoksen koko sähköntuotanto riittää sataan pölynimuriin”, sanoo Pääkkönen. Jos kosken katkaiseva pato purettaisiin, Vantaanjoelle tulisi noin kilometrin mittainen yhtenäinen koski Pikkukoskelta merelle saakka. ”Koskesta tulisi hieno maisemallinen kokonaisuus. Padon hävittäminen avaisi valtavat virkistyskäyttömahdollisuudet”, Pääkkönen painottaa.” (egen översättning) Heli Saavalainen ”Jasper Pääkkönen: Vanhankaupunginkosken historiallinen pato purettavana” *Helsingin Sanomat* 24.9.2014. (hämtad 12.3.2018)

Den första nyhetsartikeln som lyfte fram problemet med dammen vid Gammelstadsviken är skådespelare Jasper Pääkkönens. Artikeln publicerades 24. September 2014 i *Helsingin Sanomat* och är skriven av Heli Saavalainen. I artikeln uttalar Pääkkönen om hur öringar inte kan vandra upp i Vanda ån på grund av vandringshinder i den västra fåran av Gammelstadsforsen. Detta hinder är en damm som används av ett litet kraftverk som utnyttjar strömmande vatten i Vanda ån för att producera en liten mängd elektricitet i kraftverksmuseets bruk. Artikeln konstaterar att det i Finland finns det tiotals likadana små kraftverk som är vandringshinder för fiskarna och deras betydelse för elproduktion är obefintlig.⁷⁷ I citaten ovan framkommer det tydligt att Pääkkönen strävar efter att riva dammen vid Gammelstadsforsen. Hans argumentering betonar kraftverksmuseets produktionsnytta och att dammens rivning skulle förbättra fiskarnas tillstånd och öka områdets rekreativa värde. Pääkkönen tar inte ställning mot områdets historiska värde, vilket framkommer i flera andra ställningstaganden.

Saavalainens nyhetsartikel är en startpunkt för den offentliga debatten om rivningen av dammen vid Gammelstadsviken. Redan från artikelns rubrik kan man dra några tolkningar: ”Jasper Pääkkönen: den historiska dammen i Gammelstadsforsen, måste nedmonteras”⁷⁸ är formulerad i relativt uppseendeväckande stil. Trots att Pääkkönen tidigare också har tagit ställning till vandringsfiskarnas situation och kritiserat vattenkraftsverksamhet i Finland är han mer känd som skådespelare. Saavalainens artikel uppnådde troligen den mängden av publicitet som den strävade efter, eftersom Jukka Relander två veckor senare förde fram sin motion i Helsingfors stadsfullmäktige den 8. oktober 2014 och en livlig debatt fick sin början. Antagligen har Heli Saavalainens artikel och Jasper Pääkkönens uttalande varit nyttiga angående Relander motion och ärendet har med hjälp av Pääkkönen fått publicitet.

De femton insändare som publicerades efter Heli Saavalainens artikel delar jag in i tre grupper. Den första gruppen är för rivningen av dammen vid Gammelstadsviken. Av de femton insändare positionerar sig sammanlagt sex insändartexter i den första gruppen. Dessa texter är skrivna av fem olika personer. En insändare är skriven av tre forskare vid Helsingfors universitet, Mikael A. Manninen, Mikko Saikku och Kristiina

⁷⁷ Heli Saavalainen ”Jasper Pääkkönen: Vanhankaupunginkosken historiallinen pato purettavana” *Helsingin Sanomat* 24.9.2014. (hämtad 12.3.2018)

⁷⁸ ”Jasper Pääkkönen: Vanhankaupunginkosken historiallinen pato purettavana” *ibid.*

Mannermaa. Ytterligare har Jukka Relander och Henrik Kettunen skrivit insändartexter som innehåller en positiv inställning mot dammens rivning. Mikael A. Manninen har även skrivit tre insändare ensam. Alla skribenter signerar texten med sitt namn, yrkesbenämning och orten. I dessa texter används naturen och ekologiska motiv som de främsta argumenten men skribenterna erkänner även områdets kulturvärde. Vissa nyhetsartiklar och insändarskribenten kallar denna grupp av debattdeltagare ”natur- eller fiskaktivister”, bland annat Kimmo Oksanen i nyhetsartikeln ”Fiskaktivister vill riva Gammelstadsforsens damm, vårdare av kulturarv motstår”.⁷⁹

Den andra gruppen består av skribenter som anser att dammen borde bevaras och därmed ställer de sig emot Jukka Relanders motion. I den andra gruppen ifrågasätter skribenterna Relanders motiv och värdesätter högre människobyggda miljöer. Denna grupp består av sex olika skribenter med sex insändartexter. Av dessa sex signerar alla sina texter med sitt namn och ort, men endast fem uttalar också sin yrkesbenämning. Till den andra gruppen hör också skribenter med akademisk bakgrund, bland annat Liisa Uusitalo som är professor emerita vid Helsingfors universitet, Pekka Peltola, doktor i samhällsvetenskap och Tapio Bergholm som är docent i historia vid Helsingfors universitet. Andra skribenter som uttalar sin yrkesbenämning är Matti Niiranen, medlem i stadsplaneringsnämnden (Saml.) och Juho Kock, diplomingenjör. I Oksanens nyhetsartikel kallas den gruppen som vill bevara dammen för ”vårdare av kulturarv”.⁸⁰

Den tredje gruppen kallar jag för den överbryggande gruppen. Dessa tre skribenter strävar med sina insändare efter att bygga broar mellan de två första grupperna, de argumenterar från båda sidorna och tonen i deras insändare är rätt neutral. Alla tre texter har ett likadant meddelande om att både natur- och kulturvärden kan uppfyllas i Gammelstadsviken. Av de tre skribenterna anger bara två sin yrkesbenämning. Den första är Mikko Härö som är avdelningschef i Museiverket och den andra är Tapani Veistola, specialist på Finlands naturskyddsförening. Den tredje skribenten i den överbryggande gruppen är Matti Kotirova som skriver under sin insändare endast med sitt namn och ort, Vanda. I nyhetsmedier har man inte skrivit om de som positionerar

⁷⁹ Kimmo Oksanen ”Kala-aktivistit haluavat purkaa Vanhankaupunginkosken padon, kulttuuriperinnön vaalijat vastustavat” *Helsingin Sanomat* 29.3.2015. (hämtad 7.10.2018)

⁸⁰ Ibid.

sig i mitten av debattens dikotomi. Som i Oksanens artikel finns det flera exempel på att nyhetsmedier enbart refererar till debatten i stil med ”natur står mot kultur”⁸¹ och de argument som strävar efter en konstruktiv dialog mellan natur och kultur syns inte i nyhetsartiklarna.

3.2. Historia och kulturarv i Gammelstadsforsen

I detta kapitel granskar jag hur kulturarv definieras i debatten. Jag undersöker varför området kring Gammelstadsforsen och framförallt dammen anses vara betydelsefullt kulturarv och vilka argument används som för att stöda detta. Enligt Aronsson bygger kulturarv på historia som tolkas av samtidens människor från nutida synvinkel.⁸² Därför undersöker jag vilka historiska berättelser som betonas och lyfts fram i debatten. Jag frågar hur historia används som argument och vilka historiska argument som betonas i debatten. Finns det mer legitima historiska argument som har mera värde i debatten? Jag är intresserad av hurdant ställningstagande kommunen har i debatten om dammens rivning. Uttalar Helsingforsstaden en officiell ställning i ärendet, att det skulle finnas en mer legitim historia som är värt att bevaras och minnas som en del av lokalt kulturarv? Därtill granskar jag nyhetsmaterialet och hur dammens och Gammelstadsforsens historia behandlas i nyhetsartiklar. Utöver detta är jag intresserad av hur privata människor anser om områdets historia och vad de betonar i sina insändartexter som eventuellt representerar deras egna åsikter.

Gammelstadsvikens industriella historia och huvudstadens tillkomsthistoria

I materialet upptäckte jag två mer väsentliga historiska berättelser som betonas både i insändarmaterialet och i nyhetsartiklarna. Dessa historier kallar jag för stadens tillkomsthistoria och industriella historia. Även i stadsförvaltningens mötesprotokolls bilagor och utlåtanden från myndigheter hittar man flera hänvisningar till områdets industriella historia och tillkomsthistoria. Myndigheter och föreningar använder Helsingfors tillkomsthistorien som ett grundargument för varför områdets industriarv

⁸¹ Jenny Bäck, ”Natur står mot kultur i Gammelstadsviken” *Hufvudstadsbladet* 16.4.2015. (hämtad 7.10.2018)

⁸² Aronsson 2004, 41-42.

är betydelsefullt. Det vill säga att de anser att områdets industriella historia är en fortsättning från den tiden då Helsingfors var grundad från 1550-talet och dessa två tidsperioder hänger ihop med varandra.

I utlåtanden som Helsingfors stadsstyrelsen har samlat finns flera likheter mellan olika nämnder, styrelser och föreningar. Till exempel konstaterar stadsplaneringsnämnden i sin utlåtande att miljön kring Gammelstadsforsen, dammen inräknat, har ett framstående kulturhistoriskt värde med tanke på historien hur vår Helsingfors grundades.⁸³ Även stadsmuseets styrelse gav en utlåtande där de erkänner dammens kulturhistoriska betydelse för stadens tillkomst.⁸⁴ Båda myndigheter anser att området har en lång historia inom utnyttjande av forsens vattenkraft och genom att riva dammen skulle man förstöra en del av Helsingforsstadens industriarv. Stadsmuseets styrelse påpekar i utlåtanden att året 2015 är deklarerad till ett industri- och teknikarvets temaår av Europarådet och de argumenterar att dammen och kraftverket spelar en viktig roll i områdets kulturhistoriska kontinuum.⁸⁵

Värdet i Helsingfors tillkomsthistoria erkänns tydligt även i Industriminnesföreningens appell där de konstaterar att området vid Gammelstadsviken har en central roll i Helsingfors stadshistoria eftersom staden grundades dit 1550 och ”produktionsanläggning som utnyttjar vattenkraft har funnits vid forsen ända sen staden grundades”.⁸⁶ I appellen uttrycker Industriminnesföreningen sin oro över planerna att riva dammen i Gammelstadsforsen och appellerar att Helsingfors stadsstyrelse bevarar området i det nuvarande skick som föreningen anser som kulturhistoriskt värdefullt också för invånarna.⁸⁷

Nylands Natur-, trafik- och miljöcentral (NTM-centralen) argumenterar i samma spår som i tidigare exemplen. De diskuterar i sitt utlåtande från år 2016 att ”dammen i Gammelstadsforsen är en del av värdefull, enhetlig bevarad kulturmiljö med flera olika

⁸³ Kaupunkisuunnittelulautakunta, Lausunto 18.08.2015, Helsingin kaupunki Kaupunginhallitus pöytäkirja 30/2015 kj/8, 07.09.2015.

⁸⁴ Kaupunginmuseon johtokunta, Lausunto 24.03.2015, Helsingin kaupunki Kaupunginhallitus pöytäkirja 30/2015 kj/8, 07.09.2015.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ ”Vesivoimaa ja vettä käytäviä tuotantolaitoksia on kosken partaalla ollut viimeistään kaupungin perustamisesta lähtien.” (egen översättning) Teollisuusperintöseura, Vetoomus Helsingin kaupunginhallitukselle, Helsinki, 30.1.2015.

⁸⁷ Teollisuusperintöseura, Vetoomus Helsingin kaupunginhallitukselle, Helsinki, 30.1.2015.

lager”.⁸⁸ Argumenteringen är välformulerad i utlåtanden och NTM skriver en noggrann beskrivning över Helsingfors vattenverkets och vattenförsörjnings olika historiska skeden. Enligt NTM-centralen har Vanda å och Gammelstadsforsen haft olika produktionsanläggningar sedan staden grundades på 1550-talet. På 1860-talet började Helsingfors stad utreda att bygga en vattenledningsanläggning som utnyttjar vattenreserv från Vanda å. Byggandet av vattenverket började på 1870-talet och på hösten 1873 var Gammelstadsforsens stendamm byggd.⁸⁹ Utlåtanden baserar sig på denna detaljerade beskrivning av vattenverkets historia och hur det anknyts med industriområdet vid Gammelstadsforsen och varför dammen är en väsentlig del av helheten. Slutligen konstaterar NTM-centralen att ”vatten- och avloppsbyggnader, som omfattar dammen, är en betydelsefull del av Helsingfors vattenförsörjnings- och urbaniseringshistoria samt det industriella arvet.”⁹⁰

Dessa fyra exempel erbjuder en bra insikt över hur dammens tillvaro argumenterades i den kommunalpolitiska debatten. Som tidigare konstaterats, använder myndigheterna främst dessa två historiska berättelser som argument och de grundar sig på Helsingfors tillkomsthistoria och industriella historien. I de flesta utlåtanden betonas Gammelstadsforsens betydelsefulla kulturhistoriska värde som grundar sig på den historien att staden grundades vid forsen och därefter har forsens vattenkraft utnyttjats för olika ändamål och spelat en betydelsefull roll i stadens urbanisering. Denna typ av argumentation anser att forsens historia är värdefull i den utsträckning hur det har brukats av människan och hurdan produktionsnytta vattenkraften har haft också med tanke på urbanisering. Bevarande av den teknologin och industrin som baserar på vattenkraften är en viktig del av industriarvets kontinuum.

Den argumenteringen som Helsingfors stads myndigheter använder bygger på motiveringar om varför området är kulturhistoriskt värdefullt. Enligt Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää och Aura Kivilaakso kan kulturarvet delas in på två olika kategorier: sådant som grundar på samhällelig betydelse och offentlighetsvärde.⁹¹ Kulturarvet i dammen vid Gammelstadsviken räknas in i den första kategorin eftersom

⁸⁸ Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Lausunto Helsingin Vanhankaupunginkosken länsihaaran padon purkamisesta 18.8.2016.

⁸⁹ Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Lausunto Helsingin Vanhankaupunginkosken länsihaaran padon purkamisesta 18.8.2016.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013, 15.

den är erkänt offentligt och den är officiellt erkänt som en skyddad byggnad. Gammelstadsviken har genomgått en kulturarvsprocess från en arbetsplats och produktionsanläggning till ett minnesmärke och museiområdet. Museiverket och andra myndigheter som bevarar detta industriella minnesmärke har ett tydligt syfte att vårda och producera minnet i fråga och därmed innehåller argumenteringen i debatten om dammens rivning referenser till områdets kulturhistoriska betydelse.

De nyhetsartiklar som skriver om rivningen av dammen vid Gammelstadsforsen använder historien på likadant sätt som i de kommunalpolitiska utlåtandena. Anmärkningsvärt är att varje artikel som jag har samlat in som mitt material hänvisar till Gammelstadsvikens historia på något sätt. De vanligaste historiska argument som lyfts fram bygger på tillkomsthistorien och den industriella historien, det vill säga de samma som i de kommunalpolitiska utlåtandena. Vanligt är att området beskrivs som historiskt värdefullt eller kulturhistoriskt betydelsefullt i artiklarna.

I nyhetsartiklar som tillhör intervjukategorin är det vanligt att hitta argumentering för Gammelstadsforsens historia som liknar de kommunalpolitiska utlåtanden. Detta är delvist på grund av att samma personer som intervjuas till nyhetsmedier är de som jobbar inom kommunalpolitiken. I synnerhet museiverket och människor som arbetar inom museibranschen uttalar starka åsikter om dammens bevarande. Till exempel *Helsingin Uutiset* intervjuade Stadsmuseets kulturenhetschef Anne Mäkinen som ansåg att ”I dammen ingår så många kulturhistoriska värden. Vid forsen finns två kraftverken, som har påverkat betydelsefullt Helsingfors industrialiseringen.”⁹² *Helsingin Uutiset* skriver att Mäkinen även påpekar att ”Vid forsen är man vid heligaste platsen, huvudstadens tillkomstplats.”⁹³ Representanter från museiverket eller stadsmuseet har intervjuats i flera nyhetsartiklar och deras ställningstagande är i enhet med deras officiella utlåtande. Bland annat i nyhetsartikel publicerad av *Yle* den 18 mars 2015 konstateras att Museiverket vill bevara dammen på grund av att den är en del av industriella arvet och det anses vara ett värdefullt tecken på bevarad

⁹² ”Patoon sisältyy niin paljon kulttuurihistoriallisia arvoja. Koskessa on kaksi voimalaa, jotka ovat vaikuttaneet merkittävästi Helsingin teollistumiseen.” Kaisa Paastela, ”Vanhankaupunginkosken pato tiukasti suojeltu: ’Ei sitä niin vain pureta’”, *Helsingin Uutiset* 13.10.2014. (hämtad 4.4.2018)

⁹³ ”(...) kosken äärellä ollaan kaikkein pyhimällä paikalla, pääkaupungin syntysijoilla.” (egen översättning) Ibid.

stadskultur och rivning av dammen skulle förstöra ett gammalt industriarv från 1800-talet.⁹⁴

Visst förstår jag dem som värnar om de kulturhistoriska värdena, det gör jag också. Men miljön och byggnaderna blir ju kvar också utan dammen. I stället för vattenfallet får vi en kilometerlång fors, en oas för fiske och rekreation. Det är ganska häftigt det med, så här nära centrum, säger Relander.⁹⁵

I citatet ovan medger Jukka Relander att han förstår den sidan av debatten som vill bevara dammen men han själv ser Gammelstadsforsen mer som värdefull som en friströmmande fors. Som redan konstaterat uppfattar museiverket och stadsmuseet området kring Gammelstadsforsen värdefull som en helhet. I citatet av Relander framkommer det att han anser att områdets värde inte påverkas trots att dammen skulle rivas, eftersom den bara är en byggnad bland flera andra. Han uppfattar att dammens rivning skulle leda fram till ett större värde inom rekreation och fiske för Gammelstadsforsens område.

I artiklar som tillhör kategorin ”hot och möjligheter” hittar man flera referenser till historiebruk. Men oftast är uppdelningen mellan historia och vandringsfiskar. Till exempel skrev Jukka Hämmäläinen i *Helsingin Uutiset* den 8 april 2015 att med historien menar han att dammen finns i det stället där Helsingfors grundades året 1550 och därefter har man på samma plats använt vattenkraft. I artikeln konstaterar Hämmäläinen att området är landsomfattande betydelsefull kulturmiljö.⁹⁶ Till och med Outi Pukkilas artikel använder områdets grundningshistoria som argumentationsmedel. Pukkila intervjuade Vesa Lindqvist och Aki Juusola i *Yles* artikel 4 februari 2016 för att berätta vad de har för idéer för Gammelstadsforsen ifall dammen rivs. Lindqvist och Juusola berättar att de skulle namnge den en kilometer långa forsens till Helsingfors.⁹⁷

Nyhetstexter som tillhör rapportkategorin använder inte lika mycket historia som de tidigare nämnda kategorierna. Det främsta sättet historien används i texten är att skapa

⁹⁴ Tuomas Keränen, ”Vanhankaupunginkosken padon purkaminen poliittisessa myötätuulessa” *Yle*, 18.03.2015. (hämtad 12.3.2018)

⁹⁵ Jenny Bäck, ”Natur står mot kultur i Gammelstadsviken” *Hufvudstadsbladet* 16.4.2015. (hämtad 7.10.2018)

⁹⁶ Jukka Hämmäläinen, ”Millainen Vanhankaupunginkoskesta tulisi, jos pato purettaisiin? HU kokosi pelot ja toiveet” *Helsingin Uutiset* 8.4.2015. (hämtad 12.3.2018)

⁹⁷ Outi Pukkila ”Pato pois ja kumiveneet tilalle? - Ideat haussa Vanhankaupunginkoskelle”, *Yle* 4.2.2016. (hämtad 19.8.2018)

kontext åt ärendet. Dessa texter är oftast strukturerade på det sättet att det först berättas vad som skett i stadsförvaltningen och nya beslut som har fattats och i slutet av texten finns en liten textruta med information om Gammelstadsvikens bakgrund. I denna textruta berättas att Helsingfors stad är grundad på samma plats år 1550 och att dammen och kraftverket är byggda på 1870-talet. Oftast betonas också områdets kulturhistoriska betydelse och att platsen är skyddad i detaljplanen. Ett exempel är Petra Miettinen's artikel i *Hufvudstadsbladet* 11 maj 2015 där första delen av texten handlar om Jukka Relanders motion och hur det har röstats i stadsförvaltningen och i slutet av texten skriver hon några rader om varför dammens försvarare anser dammen så betydelsefull och sedan berättar hon om detaljplanen från 1998 där det konstateras att området bör bevaras så att historiska värden behålls.⁹⁸

Vissa nyhetsartiklar skapar en uppdelning mellan natur och kultur och sätter dessa två som motsatser till varandra. Dessa nyhetsartiklar använder historia oftast för att argumentera för dammens bevarande, och väldigt sällan för nedmonteringen. Argumentering för nedmonteringen består av samma information som presenteras i Jukka Relanders motion, bland annat hur alla fiskarter kommer inte upp från Gammelstadsforsens östra fåra. Artiklarna skriver om hur Relanders motion behandlas i stadsförvaltningen och tar inte direkt ställning i debatten. Ett exempel av en nyhetsartikel som rapporterar om motionsbehandling i stadsförvaltning men också skapar en dikotomi mellan natur och kultur publicerades av Kimmo Oksanen den 23 mars 2015 i *Helsingin Sanomat*. Oksanen skriver hur miljönämnden ska behandla ärendet om Gammelstadsvikens damm borde rivas eller bevaras. Enligt Oksanen begär ”fiskaktivister” att dammen ska rivas för fiskarnas skull och att miljönämndens ordförande Matti Niemi (sd) anar att miljönämnden tar en likadan ställning.⁹⁹ I artikeln uttalar också miljöskyddschef Päivi Kippo-Edlund sin ställning att ”dammens rivning inte är möjligt enligt den kunskap vi har idag”, och föreslår att man borde utreda hur östra fåran kan utrustas eftersom då ”bevaras västra fårans kulturhistoriska värdefulla damm.”¹⁰⁰

⁹⁸ Petra Miettinen, ”Gammelstadsforsen måste utredas” *Hufvudstadsbladet* 11.5.2015. (hämtad 12.4.2018)

⁹⁹ Kimmo Oksanen, ”Vanhankaupunginkosken ympärillä kuohuu: Padon kohtalo tiistaina ympäristölautakunnassa” *Helsingin Sanomat* 23.3.2015. (hämtad 4.4.2018)

¹⁰⁰ ””Padon purkaminen nykyisen tiedon perusteella ei ole mahdollista (...) Tällöin länsihaaran kulttuurihistoriallisesti arvokas pato säilyy.”” (egen översättning) Kimmo

Exemplen om tidningsmaterialets historiska argumenteringar knyter samman Helsingforsens tillkomst på 1550-talet och industriella tiden på 1800-talet. Platsen vid Gammelstadsforsen beskrivs som helig på grund av att staden är grundad där. Trots att ingen damm fanns vid Gammelstadsforsen då staden grundades anser vissa intervjuade personer att dammen inte ska rivas på grund av platsens helighet. Aronsson påstår att huvudstadens roll är betydelsefull i nationen berättelse i synnerhet för nyare stater.¹⁰¹ Eventuellt bygger platsens heliga karaktär på den föreställningen att nationens legitimitet representeras vid Gammelstadsforsen eftersom den är en plats med flera olika historiska lager.

Historiebruk i insändarmaterialet finns hos båda sidorna, de som vill riva dammen och de som motstår rivandet. Insändarmaterialet liknar nyhets- och kommunalpolitiskt material också på det sättet att i insändaren används Helsingfors grundningshistoria och industriella historia som de mest legitima historier. Redan i den första insändaren som Mikko Härö skrev på hösten 2014 konstaterar han att Helsingfors historia knyts ihop vid Gammelstadsforsen och vattenkraft har utnyttjats på samma plats sedan 1500-talet.¹⁰²

Vattendragsbruk har en lång historia. Dess utgångspunkt har varit mekanisk, och senare elbaserad teknologi. Byggande i vattendrag och energiproduktionskunnande har under århundrade skapat en mångsidig grupp av kulturmiljöer och kulturhistoriska föremål. Det syns bland annat som vattenkvarn, järnbruk, elanläggningar, industrisamhällen, skogsindustri och flottnings strukturer. (...) Utnyttjande och rekreationsbruk av friströmande vatten är också en del av vår historia. Naturs och kulturarvets behov är möjliga att sammanföra, om vi vill det. I upprustningar har man bara tagit kulturhistoriska synpunkter i hänsyn.¹⁰³

Oksanen, ”Vanhankaupunginkosken ympärillä kuohuu: Padon kohtalo tiistaina ympäristölautakunnassa” *Helsingin Sanomat* 23.3.2015. (hämtad 4.4.2018)

¹⁰¹ Aronsson 2004, 17.

¹⁰² Mikko Härö, ”Virtavesien käytöllä on historiallista arvoa” *Helsingin Sanomat* 7.10.2014. (hämtad 4.4.2018)

¹⁰³ ”Virtavesien käytöllä on pitkä historia. Sen lähtökohtana on ollut mekaaninen, sittemmin sähköön perustunut teknologia. Vesirakentamisen ja energiantuotannon osaaminen ovat vuosisatojen mittaan luoneet monimuotoisen kulttuuriympäristöjen ja kulttuurihistoriallisten kohteiden joukon. Se näkyy muun muassa vesimyllynä, rautaruukkeina, sähkölaitoksina, teollisuusyhdyksinä, metsäteollisuutena ja uittojen rakenteina. (...) Vapaiden vesien hyöty- ja virkistyskäyttö on sekin olennainen osa historiaamme. Luonnon ja

Härö också argumenterar att Kungsgårdsholmen och stränderna vid forsen är en del av den industriella lagern i Helsingfors och att stadens vattenverks rötter finns i samma ställe. Härö anser att av dessa orsaker är platsen en betydelsefull kulturmiljö.¹⁰⁴ I citaten medger Härö också att utnyttjande av friströmmande vattendrag är en del av vår historia. Trots detta liknar hans argumentering starkt museiverkets utlåtanden, vilket kan bero på att han är avdelningschef på Museiverket. Trots att han anser att små vattenkraftverk kan vara ett bra sätt att sträva efter en självförsörjande och förnybar energiproduktion, borde man också ta i beaktande vad fiskarna och naturen behöver.¹⁰⁵ En annan insändarskribent Juho Kock anser också att Gammelstadens kraftverk är oersättligt värdefull kulturmiljö eftersom det är grundat på samma plats där Helsingfors har grundats.¹⁰⁶ Kock argumenterar att kraftverket är värdefull på grund av att det är byggd året 1876 och det formar en unik elproducerande helhet. Kocks argumentering för bevarandet är att det finns bara ett kraftverk i Gammelstaden medan fiskställen finns otaligt många.¹⁰⁷

Dessa två insändare ger ett exempel på hur Gammelstadsvikens kulturarv anses bland allmänheten. De som förespråkar det industriehistoriska arvet anser att området vid Gammelstadsviken är värdefull på grund av att vattenkraftutnyttjande teknologi har funnits på plats sedan Helsingfors grundades i mitten av 1500-talet. Enligt Aronsson drivs industriarvet av platskärlek som gör ”etableringsfasen och guldåldern till de intressanta perioderna i framstegshistoria”.¹⁰⁸ De som motstår planerna att riva dammen vill bevara och vårda minnet av en tidsperiod som står som symbol för modernitet och utveckling. Byggnaderna, dammen inräknat, står som minnesmärken från en tid som präglades starkt av ett tankesätt om modernitet och framsteg, trots att dessa uppfattningar numera inte längre är relevanta finns det ett starkt behov av att

kulttuuriperinnön tarpeet virtavesissä ovat yhdistettävissä, jos sitä haluamme.

Kunnostuksissa on silti vain osin otettu huomioon kulttuurihistorialliset näkökohdat.” (egen översättning) Mikko Härö, ”Virtavesien käytöllä on historiallista arvoa” *Helsingin Sanomat* 7.10.2014. (hämtad 4.4.2018)

¹⁰⁴ Mikko Härö, ”Virtavesien käytöllä on historiallista arvoa” *Helsingin Sanomat* 7.10.2014. (hämtad 4.4.2018)

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Juho Kock, ”Padon purkaminen olisi kulttuurinen skandaali” *Helsingin Sanomat* 26.3.2015. (hämtad 4.4.2018)

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Aronsson 2004, 167.

minnas. Samhället och världen har förändrats drastiskt och snabbt under de senaste decennierna och det är inte för så länge sedan denna tid av modernitet var en del av verkligheten. De som vårdar det industriella kulturarvet i Gammelstadsforsen bevarar minnet som eventuellt känns bekant och tryggt för dem. Gammelstadsforsens damm och byggnaderna för dem förankrar dem till en äldre tid och skapar en känsla av kontinuitet.

Fiskarnas och Vanda ås historia

I materialet upptäckte jag också en tredje historisk berättelse som handlar om fiskarnas och Vanda ås historia. Denna berättelse används som argument främst av dem som strävar efter att riva dammen. Fiskarnas historia lyfts fram första gången i en insändare av tre forskare vid Helsingfors universitet, Mikael A. Manninen, Mikko Saikku och Kristiina Mannermaa. Forskartrion påpekar att de äldsta texterna som handlar om Gammelstadsforsen är från 1300–1400-talet och handlar om åns vandringsfiskar och deras fiskande. De påminner om att anstalter som använder vattenkraft har funnits vid forsen från 1500-talet och att gamla dammar har rivits då de inte längre var nyttiga.¹⁰⁹ I insändartexten konstaterar skribenterna att fiskstammarnas värde erkändes i 1500-talets licensvillkor för dammen där det förutsattes att fiskarnas uppgång försäkras och ännu på 1700-talet förbjöd man flottning i forsen på grund av laxfiske.¹¹⁰

Jasper Pääkkönen uttalade sin ställning i nyhetsartikeln i Helsingin Sanomat 2014 där han konstaterar att dammen borde rivas eftersom den historiska forsen, Helsingfors, skulle avslöjas. Pääkkönen anser att museivärdet inte förloras eftersom resten av kraftverkets byggnader blir kvar.¹¹¹ Utöver Pääkkönens erkännande av forsens historia frågar också minister Petteri Orpo vilkendera först var på stället; ”en friströmmande fors eller kraftverk” i artikel av Jukka Hämläinen i *Helsingin Uutiset*.¹¹² Dessa två artiklar ger exempel på hur Gammelstadsvikens historia utsträcker sig över det

¹⁰⁹ Mikael A. Manninen, Mikko Saikku & Kristiina Mannermaa, ”Vapaana virtaava koski ei heikentäisi kulttuuriarvoja” *Helsingin Sanomat* 23.3.2015. (hämtad 4.4.2018)

¹¹⁰ Mikael A. Manninen, Mikko Saikku & Kristiina Mannermaa, ”Vapaana virtaava koski ei heikentäisi kulttuuriarvoja” *Helsingin Sanomat* 23.3.2015. (hämtad 4.4.2018)

¹¹¹ Heli Saavalainen, ”Jasper Pääkkönen: Vanhankaupunginkosken historiallinen pato purettava”, *Helsingin Sanomat*, 24.9.2014. (hämtad 12.3.2018)

¹¹² Jukka Hämläinen, ”Ministeri tukee Vanhankaupunginkosken padon purkamista”, *Helsingin Uutiset*, 13.2.2015. (hämtad 4.4.2018)

industriella och stadens grundningshistorier. Trots detta erkänns forsens eller fiskarnas historiska värde inte i museiverkets officiella utlåtande.

Helsingforsregionens miljötjänster (HRM) betonar i sitt utlåtande att ”när man väger kulturvärden ska man beakta att lax- och öringsforsen som är utrustad till så nära naturtillstånd som möjligt representerar i sig en kulturhistoriskt värdefull helhet.”¹¹³ I utlåtandet anser HRM att i debatten om dammens rivande lyfts fram enbart alternativ från extrema motpoler. Dessa alternativ är antingen rivs dammen eller bevaras helt och hållet. HRM fortsätter att det finns en möjlig kompromiss mellan dessa motpoler: att man bygger en bottendamm för att hindra vattennivåns sjunkande och det restaurerade kraftverket bevaras som hårdvara som kan användas ibland. Enligt HRM erbjuder detta ett tillräckligt bra resultat för forsområdets kulturhistoriska värden och naturvärden.¹¹⁴

Alla parter av debatten inte erkänner områdets naturs historia som en del av Gammelstadsvikens historia. Fiskarna och den friströmmande forsen anses inte likvärdiga med det industriella arvet som områdets byggnader har. Endast enstaka aktörer strävar efter att naturen erkänns som en del av områdets kulturarv. David Lowenthal anser att kulturarvet bygger på naturens element, allting är byggt från material som kommer från naturen eller så har naturen omformats för mänskligt bruk.¹¹⁵ Människans förhållande med naturen bygger därmed på ett bruksvärde, det vill säga hur naturen kan utnyttjas för egna ändamål.

Då dammen i Gammelstadsforsen byggdes på 1870-talet hade den en tydlig funktion: att dämna forsen så att man kan använda vattenkraften att pumpa vatten i vattentornen i Helsingfors. Efter att vattenverket lades ned och gamla byggnader rekonstruerades till nytt bruk som muséer, förlorade dammen också sin ursprungliga funktion. Numera har dammens produktionsnytta försvunnit men den har en abstraktare betydelse som symbol för Helsingfors historia och stadens industriella utveckling. Aronsson diskuterar om hur kulturarv tolkas av samtidens människor och alltid från nutidens perspektiv. Gammelstadsvikens kulturarv definieras nuförtiden som en viktig symbol

¹¹³ Helsingregionens miljötjänster, ”Lausunnon antaminen Helsingin kaupunginhallitukselle koskien Vanhankaupunginkosken länsihaaran sulkevan padon purkamista” §94, 21.08.2015.

¹¹⁴ ibid.

¹¹⁵ Lowenthal 2005, 81-82.

från stadens grundande och minnesmärke från industriella tidsperioden. De aktörer som förespråkar för dammens rivning utvecklar områdets definition på kulturarv och utsträcker det även till naturliga element som fiskar och vattendraget.

3.3. Gammelstadsforsens övriga värden

Området vid Gammelstadsforsen är, som tidigare konstaterats, en historiskt värdefull plats. Dammen och byggnaderna omkring den anses vara en betydelsefull del av Helsingfors historia och kulturarv. Utöver det äger dammen och Gammelstadsforsen ytterligare värden. I debatten om dammen borde bevaras eller rivs diskuteras mycket om hur området och dammen värdesätts. Ytterligare diskuteras det hur dessa värden skulle ändras ifall dammen rivs. Dammen påverkar områdets värde oavsett om den existerar eller inte, vissa anser att dammen ökar områdets värde och andra anser att den minskar värdet. Det här avsnittet behandlas de värden som framhåvs i materialet och hur området i Gammelstadsviken värderas i debatten utöver det historiska värdet.

Jag börjar med en överblick på det kommunalpolitiska materialet, eftersom den skapar grunden hur debatten har framskridit i nyhetsspalten. Jag undersöker hur myndigheter och övriga aktörer uppfattar områdets värde. Därtill granskar jag på vilket sätt nyhetsmaterialet beskriver områdets värden. Ytterligare lägger jag fokus på hurdana värden insändarskribenter förknippar med dammen och området vid Gammelstadsforsen.

Redan i Relanders motion diskuteras på vilka sätt Gammelstadsvikens värde skulle förändras ifall dammen nedmonteras. Relander konstaterar att kraftverket bredvid dammen har museivärde men ingen produktionsnytta och han fortsätter med att konstatera att dammens skador är större än nyttan man den har.¹¹⁶ Därmed anser Relander att kraftverkets museivärde inte förstörs fastän dammen skulle rivs, men områdets naturvärde och rekreationsvärde skulle öka. Museivärde, naturvärde och rekreationsvärde är de tre värden som lyfts fram i Relanders motion och som framkommer flera gånger i andra sammanhang.

I den kommunalpolitiska debatten blir det uppenbart att Helsingfors stadsförvaltning strävar efter att definiera dammens värde i sammanhang med museiområdet i

¹¹⁶ Jukka Relanders motion i Helsingfors stadsfullmäktige 8.10.2014.

Gammelstadsviken. Det vill säga att området är betydelsefull på grund av dess industriella historia och är värdefull som en museiområdeshelhet. I stadsplaneringsnämndens utlåtande beskrivs att dammen är skyddad på grund av dess kulturhistoriska värde. Stadsplaneringsnämnden anser att områdets kulturhistoriska värde stöder även områdets rekreativvärde inom fiske. Tillsammans med dessa värden formar det en speciell plats i stadens struktur. Utöver det historiska värdet betonar stadsplaneringsnämnden att Gammelstadsforsen har betydelsefullt värde inom turismen och resande eftersom området hör till den så kallade ”Helsingforsparken”.¹¹⁷

Exemplen från insändarmaterialet har ett mer personligt och subjektivt perspektiv. Juho Kock skrev i sin insändare 26 mars 2015 hur värdefull och unik helhet kraftverksbyggnaderna är och han undrar hur byggnaderna har överlevt 1960- och 1970-talets rivningsiver. Enligt Kock är kraftverkets upprustning till ett fungerande museikraftverk en viktig kulturell akt.¹¹⁸ Även insändarskribenten Tapio Bergholm förespråkar för museivärden i dammen vid Gammelstadsforsen. Enligt Bergholm är det viktigt att minnen, platser och kulturarv från den andra industriella revolutionen, som elektriciteten påbörjade, sparas för kommande generationer.¹¹⁹ För Kock och Bergholm är det fungerande kraftverksmuseet ett viktigt minnesmärke från industriella tiden och dammen hör till Helsingfors stadsbild. Dammens rivning skulle medföra att produktionen avslutas i kraftverksmuseet och därmed är områdets museivärde förstörd.

Liisa Uusitalo uttryckte sin oro över hur dammens rivande skulle påverka områdets rekreativvärde. Enligt Uusitalo är det viktigare att bevara ett friluftsområde för stadens invånare i det nuvarande skicket, istället för att omforma miljön för att tillfredsställa enstaka människors fiskebehov.¹²⁰ Från Uusitalos insändare kan man läsa att hon värdesätter områdets miljö ur ett rekreativt perspektiv. Uusitalo anser att miljön kring Gammelstadsforsen är värdefull i den utsträckning hur den brukas av människorna och vad lokala invånarna får ut av det.

¹¹⁷ Kaupunkisuunnittelulautakunta Lausunto 18.08.2015 § 217

¹¹⁸ Juho Kock, ”Padon purkaminen olisi kulttuurinen skandaali *Helsingin Sanomat* 26.3.2015. (hämtad 4.4.2018)

¹¹⁹ Tapio Bergholm ”Vanhankaupunginkosken pato kuuluu Helsingin kaupunkikuvaan”, *Helsingin Sanomat*, 4.1.2017. (hämtad 17.4.2018)

¹²⁰ Liisa Uusitalo, ”Padon purku pilaisi Vantaanjoen ympäristön”, *Helsingin Sanomat*, 26.3.2015. (hämtad 4.4.2018)

Juhani Pietarinen förklarar att värden används för att motivera mänskliga handlingar och även naturens värden, bägge bruksvärden och inneboende värde, är mänskliga konstruktioner.¹²¹ Museivärde och rekreationsvärde i detta sammanhang handlar om hur miljön kring Gammelstadsforsen definieras av människan och hurdant värde människan ser i det. I dessa fall diskuterar Kock, Bergholm och Uusitalo om bruksvärdet i Gammelstadsvikens miljö. De definierar områdets värde utifrån vad de själva får ut av naturen och den byggda miljön. Dessa insändarskribenter argumenterar inte för naturens välmående eller vilken lösning som skulle främja naturen mest.

I ytterligare materialet används naturens bruksvärde som det främsta definitionen för områdets värde. Ossi Mansikka skrev en nyhetsartikel i *Helsingin Sanomat* den 17 mars 2015 där han redan i rubriken konstaterar att museivärden och fiskarna står mot.¹²² I debatten om dammens rivning ställs oftast dessa två värden mot varandra. I Mansikkas nyhetsartikel skrivs att dammen är skyddad på grund av områdets museivärde och dessa värden inte har ändrats eller minskat i betydelse.¹²³ I Kimmo Oksanens artikel från den 27 december 2016 används samma disposition. Oksanen skriver hur den vanligaste uppdelningen är naturvärden mot kulturvärden, ”fiskaktivister mot industriella arvets vårdare”.¹²⁴

Utöver det diskuterade Mikael A. Manninen, Mikko Saikku och Kristiina Mannermaa om Gammelstadsforsens värden i insändare med rubriken ”En fritt strömmande fors inte skulle minska kulturvärden”.¹²⁵ De argumenterar att området vid Gammelstadsforsen har en längre historia än från den tiden då dammen är byggd i slutet av 1800-talet och värdet därmed är bredare än enbart det industriella värdet. De anser att i den offentliga debatten har man endast presenterat ensidiga synvinklar hur dammens rivande skulle påverka kulturmiljön. I insändare lyfts problematiken att dammen anses vara en del av betydelsefull kulturmiljö fram, samtidigt som dammen är ett hinder för naturvärden, som skulle uppfyllas ifall man förbättrar ås ekologiska

¹²¹ Pietarinen 2000, 53.

¹²² Ossi Mansikka, ”Museoarvot ja kalat vastakkain – Vanhankaupunginksen padon purkamisesta halutaan selvityksiä”, *Helsingin Sanomat*, 17.3.2015. (hämtad 24.3.2018)

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Kimmo Oksanen, ”Kalojen ja kulttuurin suojelijat nenätysten padolla”, *Helsingin Sanomat* 27.12.2016 (hämtad 4.4.2018)

¹²⁵ Mikael A. Manninen, Mikko Saikku, Kristiina Mannermaa, ”Vapaana virtaava koski ei heikentäisi kulttuuriarvoja”, *Helsingin Sanomat* 23.3.2015. (hämtad 17.3.2018)

tillstånd.¹²⁶ Även Tapani Veistolas insändare argumenterar i samma spår. Enligt Veistola behöver bevarandet av natur- och kulturhistoriska värden inte vara en ”antingen-eller fråga” och att man kan hitta lösningar där båda värden uppfylls.¹²⁷

I insändare av Manninen, Saikku och Mannermaa samt Relanders motion diskuteras Gammelstadsforsens naturvärde. De anser att dammens byggande har försämrat miljöns mångfald och alla fiskarter kommer inte upp i ån. Enligt Pietarinen kan naturens inneboende värde räknas genom hur naturens djurarter och andra organismer trivs.¹²⁸ Trots detta definieras olika värden alltid av någon som värdesätter dem. I fallet om dammen vid Gammelstadsforsen är de värdesättande aktörerna Helsingfors stadsfullmäktige och stadens invånare. Både de som vill bevara dammen och de som vill riva den tolkar industriella området vid Gammelstadsforsen som historiskt viktigt och värdefullt. Trots detta finns det små olikheter mellan dessa två ståndpunkter. De som vill bevara dammen tolkar den som en värdefull del av helheten och de som vill riva dammen värdesätter dammens värde. Å ena sidan definieras naturens värde genom hur den gynnar människan. Å andra sidan anses naturen är likvärdigt med kulturarvet och därmed borde naturens tillstånd förbättras i området vid Gammelstadsforsen.

¹²⁶ Mikael A. Manninen, Mikko Saikku, Kristiina Mannermaa, ”Vapaana virtaava koski ei heikentäisi kulttuuriarvoja”, *Helsingin Sanomat* 23.3.2015. (hämtad 17.3.2018)

¹²⁷ Tapani Veistola, ”Luonto ja kulttuuri voidaan yhdistää”, *Helsingin Sanomat*, 2.1.2017. (hämtad 17.3.2018)

¹²⁸ Pietarinen 2000, 49.

4. Sammanfattning och slutsatser

När dammen vid Gammelstadsforsen byggdes år 1876 hade den en tydlig funktion: att leda strömmande vatten från Vanda å till vattenkraftverket. Efter att vattenverkets verksamhet tog slut cirka hundra år senare på 1970-talet har funktionen med den gamla stendammen ändrats. Numera har en del av gamla kraftverksbyggnader tagits i museibruk och vattenkraftsmuséet producerar även liten mängd elektricitet. Dammen står som minnesmärke från en tid av industrialiseringen och urbaniseringen. Vissa argumenterar att dammen är en del av Helsingfors stadsbilden och ett fungerande kraftverksmuseum är ett betydelsefullt minne från en tid som präglades av en tanke om modernitet och utveckling. Trots detta anser andra att dammen står som vandringshinder för en del utsatta fiskarter och dammens ekologiska skador är större än nyttan man får av den. Dammens betydelse, roll och framtid har diskuterats mellan åren 2014 och 2017 både i Helsingfors stadsfullmäktige och i media.

I denna avhandling har jag studerat hur debatten om dammens rivning mellan åren 2014 och 2017 har framgått i stadsförvaltningen och hur myndigheterna förhåller sig i debatten. Syftet med avhandlingen var att utreda hur dammens kulturarv definieras i debatten samt hur området kring Gammelstadsforsen värdesätts i debatten. Jag har frågat vem som deltar i debatten och hur dessa aktörer positionerar sig. Avhandlingens material har jag delat i tre grupper, det kommunalpolitiska materialet, nyhetsmaterial och insändarmaterial. Jag har granskat hur nyhetsmedier har rapporterat om debatten och vilka värden förknippas som med dammen vid Gammelstadsforsen. För att besvara dessa frågor har jag använt kvalitativa analysmetoder för att granska det materialet som jag använt.

Jukka Relanders motion om en rivning av Gammelstadsforsens damm väckte en livlig debatt som började på hösten 2014. Motionen har processats i två olika omgångar i stadsfullmäktige och flera myndigheter och andra instanser har också fått en möjlighet att säga sin åsikt angående dammens öde. I nyhetsmedier har kommunalpolitiska processer uppmärksammat genom rapportering om myndigheternas utlåtanden om de beslut som stadsfullmäktige har fattat angående Relanders motion. Dessa artiklar har jag samlat under en kategori som kallas för rapportkategorin. Syftet med rapporteringsartiklar är att objektivt berätta hur Relanders motion framskrider i de

kommunalpolitiska organen, men utan att ta ställning i debatten. I nyhetsmaterialet uppfann jag en annan kategori som innehåller nyhetsartiklar som intervjuar experter, kommunalpolitiker eller andra inblandade personer. I dessa artiklar uttalar personer sin åsikt i ärendet om dammens rivning. Denna kategori kallas för uttalandekategorin och anmärkningsvärt är att dessa nyhetsartiklar presenterar en subjektiv uppfattning om Relanders motion.

Under en noggrannare granskning av nyhetsmaterialet visade det sig att både rapportkategorin och uttalandekategorin hade underkategorier. I dessa underkategorier var det möjligt att observera skillnader i hur de berättar om debatten och hurdan uppfattning artiklarna skapar om debattaktörer. I rapportkategorin upptäckte jag en kategori av artiklar som skapar en dikotomi mellan naturen och kulturen. Dessa artiklar berättar om debatten objektivt men i texten förstärks en uppfattning om en stark uppdelning mellan två grupper, varav den ena vårdar kulturarvet och den andra naturen. Dessa två grupper representerar kulturella värden respektive naturvärden och de ställs mot varandra så att båda värden inte kan uppfyllas i debatten om dammens rivning. Under uttalandekategori upptäckte jag en underkategori som målar fiktiva framtidsbilden om dammen skulle rivas. Dessa artiklar diskuterar om olika hot och möjligheter hur dammens rivning skulle påverka naturen och Vanda å.

Insändarmaterialet skiljer sig betydligt från det kommunalpolitiska materialet och nyhetsmaterialet eftersom insändarskribenter skriver med sitt eget namn och deras texter representerar enbart deras egna åsikter. Jag delade in insändarmaterialet i tre grupper enligt hur de positionerar sig i debatten. Den första gruppen anser att dammen borde rivas deras vanligaste argument är att dammen orsakar en stor skada för Vanda ås ekosystem. Även Jukka Relander själv deltog i debatten med en insändare som faller inom den första gruppen. Den andra gruppen positionerar sig emot Relanders motion och vill bevara dammen och området kring Gammelstadsforsen i det nuvarande skicket. Denna grupp anser att dammen äger ett betydelsefullt kulturhistoriskt värde. De insändarskribenter som räknas med i den sista gruppen uttalar ingen tydlig ställning om dammen borde rivas eller bevaras. Insändartexterna i den sista överbryggande gruppen strävar efter en dialog mellan de två första grupper. De anser att debatten om dammens rivning innehåller en stark dikotomi och att om dessa två sidorna försökte förstå varandra och bättre kommunicera med varandra skulle resultatet bli en lösning som tillfredsställer bägge grupper.

Som tidigare konstaterats bygger kulturarv på den tolkning av historien som är gjord av samtidens människor och från nutidens perspektiv. Dammen och området kring Gammelstadsforsen har en lång historia och vissa historiska berättelsen betonas mer än andra. I materialet upptäckte jag två berättelser som framkom i materialet ofta. Den första historiska berättelse handlar om Helsingfors stads tillkomst som innehåller en berättelse från 1550-talet, då Gustav Vasa lät grunda staden Helsingfors vid mynningen av Vanda ån. Den senare berättelsen är Gammelstadsforsens industriella historia på 1800-talet, från tiden då dammen byggdes och forsen var i vattenverkets bruk.

Argumentationen hos de två olika sidorna av debatten använder dessa historiska berättelser som argument men på olika sätt. Den sidan av debatten som vill bevara dammen uppfattar en anknytning mellan tillkomsthistorien och industriella historien. I denna berättelse är områdets industriella verksamhet en fortsättning från den tiden då Gustav Vasa grundade staden vid Gammelstadsforsen. De uppfattar ett kontinuum av utnyttjande av vattenkraft i Vanda å som har pågått sedan 1550-talet. De förespråkar ett industriellt kulturarv på området som är ett betydelsefullt minnesmärke från en industriell tid och viktigt att bevara för kommande generationer. Det kulturhistoriska värdet i området kring Gammelstadsforsen bygger på den föreställningen att kraftverksmiljön är en fungerande helhet som är i museibruk. Om dammen skulle rivas och kraftverksmuséet skulle sluta fungera, skulle hela områdets kulturhistoriska värde minskas.

Den andra sidan av debatten har en annorlunda synvinkel. De anser att genom att riva dammen skulle man återhämta en äldre historisk berättelse som lyfter upp friströmmande vattendragets och fiskarnas värde. Att riva dammen betyder inte att kulturhistoriska värdet lider, utan den skulle hedra naturens och fiskarnas historia i Vanda å och området kring Gammelstadsforsen. Enligt denna synvinkel är dammen bara en del av Gammelstadsforsens historia. Att riva dammen förstör inte områdets kulturvärde eftersom resten av byggnaderna står kvar som minnesmärken för det industriella kulturarvet. De anser att värdet i området kring Gammelstadsforsen grundar sig på naturens mångfald och historiska lager. Områdets rekreativa värde skulle också ökas eftersom en friströmmande fors erbjuder suveräna fiske- och forsränning möjligheter för stadens invånare och turister.

Relander och andra som förespråkar för naturens värde och välmående erkänner också områdets kulturhistoriska värde. Hos båda sidorna av debatten finns argumentation som bygger på dammens och Gammelstadsforsens historia och kulturarv. Utöver detta diskuterar båda sidor av debatten hur dammen påverkar Vanda ås och Gammelstadsfors områdets värde. De insändarskribenter som strävar efter att riva dammen i Gammelstadsforsen använder även argumentation som bygger på naturens välmående och i synnerhet fiskarnas välmående. De anser att Gammelstadsforsens områdes värde ökar ifall där vore en friströmmande fors eftersom flera fiskarter kommer upp i ån. Detta värde innehåller både det rekreativa värdet och naturens inneboende värde. Det finns en skillnad mellan dessa två värden och den skillnaden definieras av värdesättaren, här människan. Rekreativa värdet bygger på ett bruksvärde, vad människan får ut av naturen och hur människan trivs i naturen. Naturens inneboende värde är det värde som naturen har i sig, bland annat hur mångfaldigt ekosystemet är eller hur naturens organismer trivs och blomstrar.

Utgående från debattartiklarna och -texterna som behandlar rivningen av Gammelstadsforsens damm kan man konstatera att det finns ett stort intresse för dammens öde. Utöver tidningsspalter har debatten pågått i sociala medier som Facebook och kerrokantasi.hel.fi. Relanders motion och dess följder behandlades till slut år 2017, men en ny motion som begär utredningar om möjlighet att riva dammen fördes till Helsingfors stadsförvaltningen på hösten 2018. Högst antagligen är staden tvingad att fatta ett slutgiltigt beslut angående dammens öde. Oberoende vilket beslut staden fattar kommer det att väcka en stark reaktion hos stadsborna. Därför är det viktigt att analysera och jämföra vilka effekter rivningen eller bevarandet har för områdets natur och kulturhistoriska värde.

Källor

Hufvudstadsbladet

16.4.2015	Jenny Bäck	Natur står mot kultur i Gammelstadsviken
11.5.2015	Petra Miettinen	Gammelstadsforsen måste utredas

Helsingin Sanomat

24.9.2014	Heli Saavalainen	Jasper Pääkkönen: Vanhankaupunginkosken historiallinen pato purettava
7.10.2014	Mikko Härö	Virtavesien käytöllä on historiallista arvoa
10.10.2014	Marju Järvinen	Valtuuston enemmistö kannattaa Vanhankaupunginkosken padon purkua
17.3.2015	Ossi Mansikka	Museoarvot ja kalat vastakkain - Vanhankaupunginkosken padon purkamisesta halutaan selvityksiä
23.3.2015	Mikael A. Manninen, Mikko Saikku, Kristiina Mannermaa	Vapaana virtaava koski ei heikentäisi kulttuuriarvoja
23.3.2015	Kimmo Oksanen	Vanhankaupunginkosken ympärillä kuohuu: Padon kohtalo tiistaina ympäristölautakunnassa
24.3.2015	Maija Aalto & Ossi Mansikka	Vanhankaupunginkosken pato askeleen lähempänä purkua
26.3.2015	Liisa Uusitalo	Padon purku pilaisi Vantaanjoen ympäristön
26.3.2015	Juho Kock	Padon purkaminen olisi kulttuurinen skandaali
27.3.2015	Jukka Relander	Kosken vapauttaminen avaa mahdollisuuksia
28.3.2015	Seppo Holopainen	Padon purku kuivattaisi Vantaanjoen
29.3.2015	Matti Kotirova	Joenpinnan ei tarvitse laskea
29.3.2015	Kimmo Oksanen	Kala-aktivistit haluavat purkaa Vanhankaupunginkosken padon, kulttuuriperinnön vaalijat vastustavat
31.3.2015	Henrik Kettunen	Padon purku hyödyttäisi uhanalaisia eläinlajeja
5.5.2015	Juho Jokinen	Vanhankaupunginkosken padon purkuaikeissa aikalisä
14.9.2015	Teppo Moisio	Vanhankaupunginkosken padon kohtalo jäi yhä auki - tältä historiallinen alue näyttää ilmasta
15.9.2015	Lari Malmberg & Roosa Murto	Vanhankaupunginkosken padon kohtalo jäi taas auki
1.10.2015	Mikael A. Manninen	Hyvä ratkaisu Vanhankaupunginkoskella on mahdollinen
3.10.2015	Pekka Peltola	Vantaanjoen olemus on muuttunut
7.10.2015	Mikael A. Manninen	Maankohoamisella on vähäinen vaikutus
27.12.2016	Kimmo Oksanen	Kalojen ja kulttuurin suojelijat nenätysten padolla
2.1.2017	Tapani Veistola	Luonto ja kulttuuri voidaan yhdistää
4.1.2017	Tapio Bergholm	Vanhankaupunginkosken pato kuuluu Helsingin kaupunkikuvaan
2.1.2017	Mikael A. Manninen	Padon suojeleminen ei yksin edistä kulttuurin suojelua

Helsingin Uutiset

9.10.2014	Timo Newton-Sims	Vanhankaupunginkosken pato halutaan purkaa - "Ankeriaat menevät silpuksi turbiineissa"
13.10.2014	Kaisa Paastela	Vanhankaupunginkosken pato tiukasti suojeltu: "Ei sitä niin vain pureta"
13.2.2015	Toimitus	Ministeri tukee Vanhankaupunginkosken padon purkamista
8.4.2015	Jukka Hämäläinen	Millainen Vanhankaupunginkoskesta tulisi, jos pato purettaisiin? HU kokosi pelot ja toiveet
5.5.2015	Jukka Hämäläinen	Helsinki hyssyttelee Vanhankaupunginkosken padon purkajia
11.5.2015	Toimitus	Vanhankaupunginkosken padon purkaminen etenee päätöksenteossa
21.8.2015	Toimitus	Padon purkaminen ei saanut enemmistön tukea
21.8.2015	Toimitus	Virasto: Vanhankaupunginkosken padon purkaminen uhkaisi Pikkukosken uimarantaa
21.12.2016	Jussi Vehkasalo	Lakimiehet tyrmäävät Vanhankaupunginkosken padon purkamisen

Yle

18.3.2015	Tuomas Keränen	Vanhankaupunginkosken padon purkaminen poliittisessa myötätulessa
11.5.2015	Toimitus (Yle)	Vanhankaupunginkosken padon purkamista selvitetään sittenkin
4.2.2016	Outi Pukkila	Pato pois ja kumiveneet tilalle? - Ideat haussa Vanhankaupunginkoskelle
19.12.2016	Saija Nironen	Purkaa vai ei? Vanhankaupunginkosken kiistelty pato ei hajoa helpolla
4.5.2015	Sanna Vikman	Vanhankaupunginkosken pato säilynee sittenkin
14.9.2015	Outi Pukkila	Helsinki selvittää padonpurun vaikutukset - vastakkain Vanhankaupunginkoskessa kalat ja teollinen historia

Relander 2014

Jukka Relander motion i Helsingfors stadsfullmäktige 8.10.2014, ”Jukka Relanderin ym. aloite Vanhankaupunginkosken länsihaaran sulkevan padon purkamisesta”, motioner i stadsfullmäktige 2014, Helsingfors stad:
https://www.hel.fi/static/public/hela/Kaupunginhallitus/Suomi/Paatos/2015/Kanslia_2015-09-14_Khs_31_Pk/7857CC36-3A7F-4AF6-B943-B93CA6101810/Liite.pdf . (hämtat 12.4.2018)

- Helsingin seudun
Ympäristöpalvelut 2015 Helsingin seudun ympäristöpalvelut, HSY, ”Lausunnon antaminen Helsingin kaupunginhallitukselle koskien Vanhankaupunginkosken länsihaaran sulkevan padon purkamista” 1494/00.01.013.0130/2015, Hallitus §94, 21.082015.
- Helsingfors stad 2015 Stadsstyrelse mötesprotokoll 30/2015 Kj/8, Helsingfors stad, 07.09.2015:
https://www.hel.fi/static/public/hela/Kaupunginhallitus/Suomi/Paatos/2015/Kanslia_2015-09-07_Khs_30_Pk/4712B4AD-9022-4913-B4CB-2BB03A07DD16/V_2392015_Valtuutettu_Jukka_Relanderin_aloite_kosk.pdf (hämtad 18.9.2018)
- Helsingfors stad 2016 Stadsstyrelse mötesprotokoll 45/2016 Kaj/2, Helsingfors stad 19.12.2016:
https://www.hel.fi/static/public/hela/Kaupunginhallitus/Suomi/Paatos/2016/Kanslia_2016-12-19_Khs_45_Pk/CC69E53C-519C-C53C-BE43-594464800003/Vanhankaupunginkosken_lansihaaran_padon_purkamisen.pdf (hämtad 18.9.2018)
- Helsingfors stad 2018 Helsingfors stad, *Vanhankaupunginkosken itähaaran kunnostus*, Hankesuunnitelma, Luonnos 12.1.2018:
https://api.hel.fi/kerrokantasi/media/uploads/2018/01/19/vanhankaupungin-itahaaran-kunnostus_raportti_luonnos_15012017_xugFOb2.pdf (hämtad 12.8.2018)
- Helsingfors stad 2018 Helsingfors stad, *Vanhankaupunginkosken itähaaran kalastokunnostus*, kommentarer.
https://kerrokantasi.hel.fi/vanhankaupunginkoski_itahaara (hämtad 16.10.2018)

Litteratur

- Alaniska 2016 Alaniska, Kari. *Lohirosvoja Vai Isänmaan Rakentajia?: Kemijoen Kalatietömyyden Historia*. [Kemi]: Nordbooks, 2016.
- Alzén 1996 A. Alzén, *Fabriken som kulturarv: Frågan om industrilandskapets bevarande i Norrköping 1950–1985*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion. 1996.

- Aronsson 2004 Aronsson, Peter. *Historiebruk: Att använda det förflutna*. Lund: Studentlitteratur. 2004.
- Aronsson 2000 Aronsson, Peter. *Makten över Minnet: Historiekultur i Förändring*. Lund: Studentlitteratur, 2000.
- Ansar et al 2014 Ansar, A. Flyvbjerg, B. Budzier, A. & Lunn. D. "Should we build more large dams? The actual costs of hydropower megaproject development" *Energy Policy*, volume 69 6/2014, 43-56.
- Elo 2000 P. Elo, *Kulttuuriperinnön kauneus, hyvyys ja totuus*. Helsinki: [Suomen Tammi -projekti]. 2000.
- Haanpää, Kivilaakso & Tuomi-Nikula 2013 Haanpää, Riina, Kivilaakso, Aura & Tuomi-Nikula Outi. *Mitä on kulttuuriperintö?* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2013.
- Haapala & Oksanen 2000 Haapala, Arto, and Markku Oksanen. *Arvot Ja Luonnon Arvottaminen*. Helsinki: Gaudeamus, 2000.
- Jakobsson 1996 Jakobsson, E. "Industrialisering av älvar: studier kring svensk vattenkraftutbyggnad 1900-1918" Historiska institutionen i Göteborg 1996.
- Kauppinen J. 2017 Kauppinen, Juha. "Suomen vesivoiman historia", *Vesitalous – Vesien historia*, 1/2017, s. 22–26
- Kesulahti 2011 Kesulahti, J. K. "Vantaanjoen jokikäytäväkasvillisuuden rakenne, monimuotoisuus ja kasvillisuuteen vaikuttavat ympäristötekijät" pro gradu –tutkielma: Helsingin yliopisto, 2011 Helsinki
- Lowenthal 2005 Lowenthal, David. "Natural and cultural heritage", *International Journal of Heritage Studies*, 11:1, 81-92, 2005.
- Lähteenmäki 2017 Lähteenmäki, Maria. *Tammerkosken kansallismaisema teollisuusperintönä – Verkatehtaasta Finlaysoniin 1965-2005*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2017.
- Mikkola 1987 Mikkola, J. "Vantaanjoen meritaimen ja lohi-istutusten tuloksellisuus, kasvu ja vaellukset" pro gradu –tutkielma: Helsingin yliopisto, 1987, Helsinki.

- Mäntylä 2013 Mäntylä, Matti. *Urho Kekkonen ja kysymys vesivoiman rakentamisesta Pohjois-Suomeen 1950-luvun alussa*. Granberg, Petri, et al. *Pappi, Partisaani Ja Pirtuhevonon: Poimintoja Pohjoisen Historiasta*. Oulu: Oulun historiaseura, 2013. s. 89-103.
- Nilsson 2011 Nilsson, Daniel, et al. *Aktivera natur och kulturarv – för hållbar utveckling och tillväxt*. Nordiska ministerrådet Köpenhamn, 2011.
- Näslund et al 2013 Näslund, I. Kling, J. & Bergengren, J. ”Vattenkraftens påverkan på akvatiska ekosystem – en litteratursammanställning” Havs- och vattenmyndighetens rapport 2013:10
- Rekola 1981 Rekola, L. ”Vantaanjoen vesistön virkistyskäytön kehittämissuunnitelma” Pro Gradu -tutkielma: Helsingin yliopisto, 1981, Helsinki.
- Sjöstrand et al 2018 Sjöstrand, P. Lindvall, P. Nilsson N. & Wallentin, J. Restaurering av vattendrag med dammar. Med exempel på dammutrivningar. Jönköpings Fiskeribiologi AB, 2018 JÖNKÖPING
- Suolahti 1950 E. Suolahti, *Helsingfors vid Vanda å*. Helsingfors stads historia: 1. delen. Helsingfors, s.111–267, 1950.

Nätsidor

- AMBER 2018 Adaptive Management of Barriers in European Rivers <https://amber.international/about/> (hämtad 18.9.2018)
- European Dam Removal 2018 European Dam Removal, <https://www.damremoval.eu/> (hämtad 2.10.2017)
- Facebook 2018 Vapautetaan Vanhankaupunginkoski, Facebook, <https://www.facebook.com/groups/Vanhankaupunginkoski/about/> (hämtad 4.4.2019)
- Harjanne 2018 Harjanne, A. ”(Taas uusi) aloite Vanhankaupunginkosken padon purkamisen kannattavuudesta ja suunnittelusta” Helsingin kaupunginvaltuusto, Aloite 10.10.2018. <https://www.hel.fi/static/public/apk/harjaatt/76DB9C15-66C2-4412-8F8F-F0B1C90DC73E/Liite.pdf> (hämtad 16.12.2018)

Suomen Luonnon
Suojeluliitto 2008

Suomen Luonnonsuojeluliitto: *Vesivoiman haitat hyötyjä suuremmat*,
<https://www.sll.fi/ajankohtaista/tiedotteet/2008/vesivoima130208> (hämtad 6.6.2018)

Suomen Luonnon-
Suojeluliitto 2018

Suomen luonnonsuojeluliitto, *Hyviä uutisia Vantaanjoelta: Yksi padoista puretaan*, 13.2.2018,
<https://www.sll.fi/ajankohtaista/verkkouutiset/hyvia-utisia-vantaanjoelta-yksi-padoista-puretaan>
(hämtad 10.4.2018)

Stenholm 2002

K. Stenholm, *Vanhankaupunginkosken voimalaitoksen käyttö estää vaelluskalojen pääsyä Vantaanjokeen*, Virtavesien hoitoyhdistys, 6.1.2002.
<https://www.virtavesi.com/vanhatsivut/Vantaa/vanhis.htm>
(hämtad 4.4.2019)

Unesco 2018

Unesco hemsida <https://www.unesco.se/om-oss/unesco/>
(hämtad. 5.4.2018)

Tidningsartiklar

Kokkonen 2018

Kokkonen, Yrjö. ”Tutkimus: Vesivoiman tuottamiseksi rakennetuista padoista on usein enemmän haittaa kuin hyötyä” *Yle* 6.11.2018
<https://yle.fi/uutiset/3-10494189> (hämtad 5.4.2019)

Laine 2017

Laine, Liisa. ”Oulujoen vesivoimala-arkkitehtuuri halutaan Unescon maailmanperintökohteeksi” *Kaleva* 28.12.2017
<http://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/oulujoen-vesivoimala-arkkitehtuuri-halutaan-unescon-maailmanperintokohteeksi/780245/> (hämtad. 19.9.2018)

Niemelä 2014

Niemelä, Mikko. ”Kemijoki opettaa: Lohi ei osaa nousta portaita” *Suomen Kuvalehti* 28.9.2014.
<https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/kemijoki-opettaa-lohi-ei-osaa-nousta-portaita/> (hämtad 6.6.2018)

Niemelä 2015

Niemelä, Mikko. ”Kartta kertoo karun totuuden: Joet padottiin – lohjet tapettiin sukupuuttoon.” *Suomen Kuvalehti* 14.7.2015
<https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/kartta-kertoo-karun-totuuden-joet-padottiin-lohjet-tapettiin-sukupuuttoon/?shared=88547-04b16a97-999>
(hämtad 4.4.2019)

- Niemelä 2017 Niemelä, Mikko. ”Patoja räjäytetään ympäri maailmaa – Suomessa ministeri Tiilikainen myötäilee omistajien tahtoa” *Suomen Kuvalehti* 23.11.2017.
<https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/patoja-rajaytetaan-kalojen-tielta-ympari-maailmaa-suomessa-ministeri-tiilikainen-myotailee-omistajien-tahtoa/>
(hämtad 6.6.2018)
- Salomaa 2018 Salomaa, Marja. ”Tikkurilankosken padon voi purkaa osittain, mutta urakka siirtynee ensi vuoden kesään.” *Helsingin Sanomat*, 14.2.2018
<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005566754.html>
(hämtad 7.10.2018)
- Örn 2018 Örn, Tiina. ”Tikkurilankosken pato voidaan purkaa – tavoitteena meritaimenen elpyminen” *Helsingin uutiset* 18.2.2018
<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005566754.html>
(hämtad 6.6.2018)